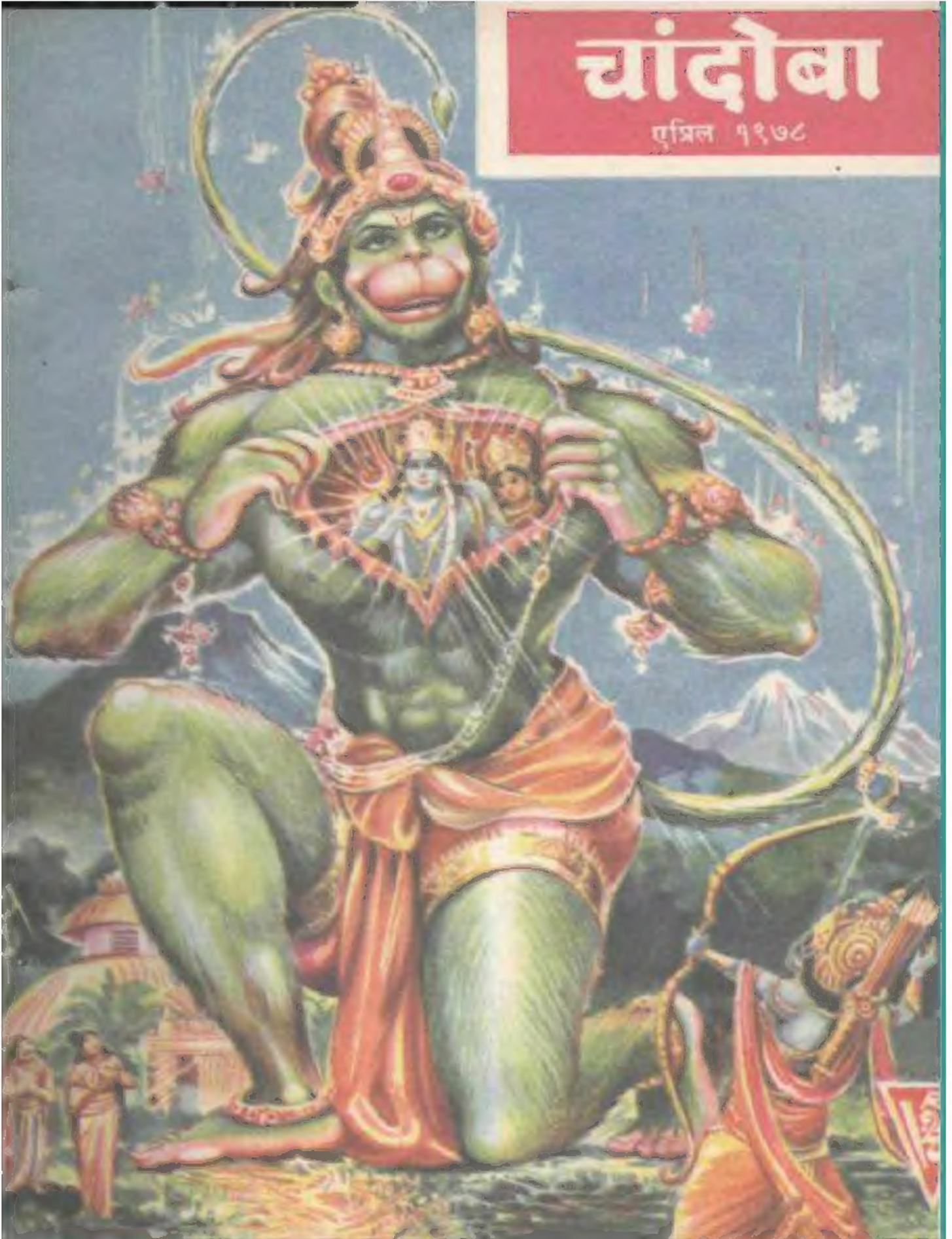

चांदोबा

एप्रिल १९७८

आमरव्याणी

न ह्यतो भवैवरेण
किं दमि मत्तरम्
मया पितरि श्रुयुषा
तस्य वा वचनं हिता

॥ १ ॥

[वशिवादी (पितृवादी) हेदा आणि त्यांच्या आज्ञेचे पालन होऊन धीर धर्माचरण मध्ये]

अस्माकं च कुलं पूर्व
सगर स्वाजया किनु
तर्नाम रसागरे भूमि
मयापत मनुजहा स्वधः

॥ २ ॥

[शक्तीन शक्ती "आमच्या" सुचवणात मगराच्या आज्ञेप्रमाणे पुढील सृष्टीत त्याची मूर्ति प्रामाणी पडली]

जमदग्निने रामेण
रेणुका जगती स्वयं
कुत्ता परशु नृशरथ
पितृवचनं कारिण्य

॥ ३ ॥

[जमदग्नीचा मृत्या परशुराम याने पितृवाच्या आज्ञेचे अग्रगण्य आपला आई रेणुका हिचा परशुने खंड केला]

कावला आणि धुवड

[५६]

त्यानंतर अरिमर्दाने प्राकारकर्ण याचे
मृत विचारले.

प्राकारकर्ण म्हणाला—"असो, या काव-
लाचा त्रध वर नसे. आपण माचे रक्षण
केले तर हा आपला आज्ञ मित्र होऊन
आपला एक उत्तम सत्संगार म्हणून काम
करू शकेल. आपल्या मित्राकडे तो पुढे
कधी आपला तबू होऊ शकेल या दृष्टीने
पहावे. ही राजकीती आहे. 'राजकुमाराच्या
पोटात साप' या कावेलून हीच गोष्ट तर
शिकामला मिळते!"

"कोणती गोष्ट ती?" असे अरिमर्दाने
विचारता प्राकारकर्ण सांगू लागला :

एकदा देवशक्ती तावावा राजा एका
देवावर राज्य करीत असे. त्याला एकच
मुलगा होता. तो युवराज होता. त्याच्या
पोटात एक साप शिरला असल्या कारणाने

तो दररोज अशक्त होत गेला. देवशक्ती
राजा त्यामुळे फार दुःखी होता. तो प्रत्येक
देवळात जाऊन त्या देवासमोर मुलाच्या
पोटातला साप काढून टाकण्यासाठी नवम
करी. आपल्या मंत्र्यांच्या सल्ल्याप्रमाणे
त्याने आपल्या मुलाचे खेजूरच्या रेशाच्या
राजकन्येशी लग्नसुद्धा करून दिले.

ही राजकन्या फार हुशार होती. एके
दिवशी ती बाहेर गेली. परत येत असता
तिने पतीला सापाच्या बिळावर डोके टावून
सोपला असल्याचे पाहिले. राजकुमाराच्या
पोटातला साप राजकुमाराच्या तोंडा बाहेर
तोंड काढून बाहेर पहात असल्या दिसला.
त्याच वेळी बिळातल्या सापाने सुद्धा तोंड
बाहेर काढून पाहिले.

बिळातला साप राजकुमाराच्या पोटा-
तल्या सापाला म्हणाला—"मित्रा! त्या

माझा तयार करून पोटाला त्यापटा दिला. पोटातला साप मरून बाहेर येऊन पडला. त्यानंतर तिने विड्यात उकळते पाणी ओतून त्या सापाला छार केले आणि विड्यातले हंडे काढविले.

अचानकने अरिस्तदेवाने आपल्या पांचही मंत्रांचे मुक्ते ऐकले आणि बहुमता-प्रमाणे वागायचे ठरविले. आपला सत्ता स्वकार न केव्हाचा राग आल्यामुळे रक्ताळी म्हणाला-“मित्र हो! तुम्ही जो सत्ता महाराजांना दिला आहे तो त्यांना मृत्यूदातूनही दूर आहे. तुमच्यामुळे म्हा-राज मागील एका गोष्टीतल्या सुतापसारखे फसले आहेत.”

“कोणती ती कथा?” असे अरिस्तदेवाने व त्याच्या मंत्र्यांनी विचारल्यावर रक्ताळीने गोष्ट मागितली ती अशी :

एक सुतार होता. त्याची बायको वाईट चालीची बाई होती. ती गोष्ट सर्व गावाला माहीत होती. चार चौघांच्या छोडी ते ऐकल्यावर सुताराला त्रावी करून थ्यवेस वाटले.

तो आपल्या बायकोला म्हणाला-“पहारे! मी उद्या दूरच्या एका गावी निवृत्ती आहे. मला परत राहिल्या काही दिवस लागतील.” ते ऐकून त्याच्या बायकोला फार आनंद झाला. तिने वाटेत फेरछा-

पटा घालून गरीबसाला आश्रयार्थ व मिष्टान्न सपार केली.

तुसऱ्या दिवशी नवरा निघाल्याबरोबर त्याची बायको छान नटून तिचा देवदत्त नावाचा जो प्रियकर होता त्याच्या घरी जाऊन म्हणाली-“माझ्या पाठीशी लागलेलं झूत, माझा नवरा, परगावी गेला आहे. रात्री तू माझ्या घरी आल्यास तसे आपल्याला कोणतीच भीती किंवा काळजी करण्याचे कारण नाही.”

सुतार दिवसभर गावाला लागून जसलेल्या जंगलात फिरत राहिला आणि काळोख पडल्यावर मावळ्या दापाने बायकोची नजर चुकवून घरात शिरला व पलंगावारी लपून राहिला.

त्यानंतर काही वेळाने त्या पलंगावर घातलेल्या मातीवर देवदत्त येऊन बसला. मग सुताराची बायकोमुद्दा येऊन बसली. बसताच तिचा उजवा पांथ पलंगावारी लपलेल्या सुताराच्या अंगाला लागला.

बायला नवरा आपली परीक्षा घेण्यासाठीच उठून तिची जमा मागितली.

पलंगावारी बसला असल्याचे ओळखून ती देवदत्ताला म्हणाली-“हे काय रे, मी पतिव्रता आहे. तुला माहीत नाही का ?”

“वरमग तू मला कशासाठी बोलाविलस ?” देवदत्ताने तिला विचारले.

“मी दररोज कालिका देवीची पूजा करते. आज देवी मला म्हणाली-‘तुला नवरा सहा महिने बाहेर जातो आहे तेव्हा पतीच्या जिवाला कोणत्याही प्रकारचा धोका होऊ नये व तुला वैधव्य बेंक नये असे वाटत असेल तर तुला स्वतःच्या पातिव्रत्याचा त्याग करावा लागेल’ मला पातिव्रत्यापेक्षा पतीच मोठा वाटतो. म्हणून मी आपले अमूल्य असे जे पातिव्रत्य ते तुझ्या बरणी अपेक्ष करण्यासाठी तुला बोलाविले.” असे ती कुलटा म्हणाली.

ते ऐकून विचारा सुतार फसला. त्याला वाटू लागले लोकच मूर्ख! माझ्या बायको-सारख्या पतिव्रतेविरुद्ध त्यांना केवढे मोठे कुमोड रचले! असा विचार करून त्याने बायला नवरा आपली परीक्षा घेण्यासाठीच उठून तिची जमा मागितली.

सुंदर राजकुमाराच्या पोटात शिरलास का ?” राजकुमाराच्या पोटातला साप म्हणाला-“होय रे मित्रा! तू आपल्या विड्यात मोठ्ठा भरलेले हंडे लपवून ताहीस का ठेवलेस ?”

“मूर्खा! काळ्या मोहोच्या तांबड्या मिच्यी आणि ओल्याचा काडू करून व्या-म्यावर तुला कपाळमोड होईल !” असे विड्यातला साप म्हणाला.

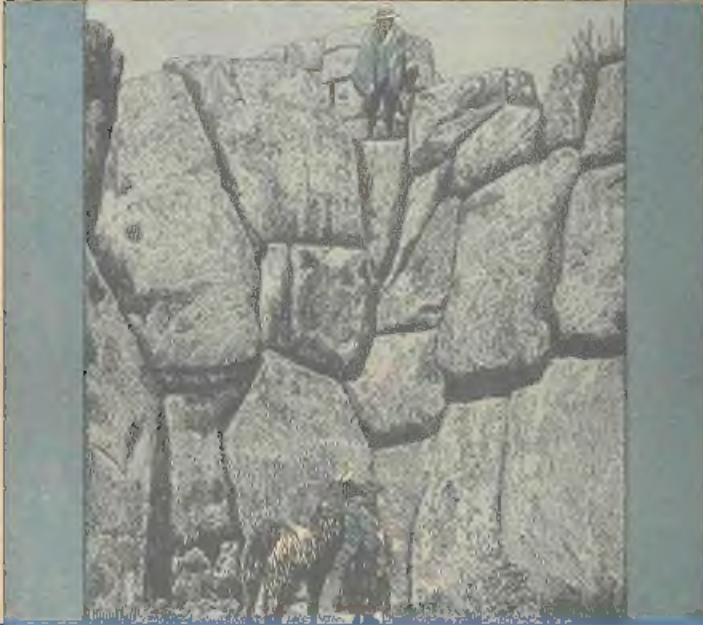
“उकळते पाणी छुड्या विड्यात टाकले तर छुड्या कपाळमोड होणार नाही का रे. मूर्खाना !” पोटातला साप म्हणाला.

राजकुमारने सापाचे हे संभाषण ऐकले आणि विड्यातल्या सापाने सांगितल्याप्रमाणे

बंगालीत आभयः

१९४. असम्य असूनही समर्थ!

पेठ या दक्षिण अमेरिकेतील कुजकोक भागातील डोंगराळ भागजवळ वसित करून कोशगरीत असलेली किल्ला बांधणारे आदिवासी आहेत. जिल्ह्यात विसत असलेल्या कोटाचे उगट १५ ते २० फुट लांबीचे आहेत. दगडांच्या मध्ये कोणत्याही तऱ्हेचा गाराकरी मुळा नाही. दोन दगडांच्या मध्ये चाकू किंवा 'प्लेड' नेथील फिरणे शक्य नाही. हा किल्ला बांधणाऱ्यांना कोणत्याही शोध लागलेला नव्हता. दगडांचीच आयुध आणि वेसावे वीरखंड होते. अशी मागास उपकरणेच त्यांनी आपली होती.

माया सरोवर

[२६]

[नरभक्षक काळोकर लोकांना मायासरोवरेवर सापडला. त्या वेळी त्या जागेसिद्धसाधक आला. आपल्या मालकाच्या रक्षणार्थ मकरकेतुने सापकावा हाच जलवृक्ष पावलातला लक्षणी वेले. नरभक्षक त्या लक्षांना घेऊन त्याच्या प्रचारात अहता लक्षणी एक कुटीने त्यांच्यावर उगट हल्ला केला. त्याच वेळी काही पंडितार बोलले. पुढे-]

सिद्धसाधकाने आपले तीक्ष्ण शूल माया घारले व म्हणाला- "मी वीर पराक्रमी सरोवरेवरील त्या छातीवेष्ट ठेवल्या- आहे. तर काळ तलवार पाहतो, मी नरोवर माया सरोवरेवर भयभीत होऊन तुम्ही वीर."

धरधर कापू लागला म्हणाला- "हा माकड अन्धाच आहे, अधम आहे! कोणी शूर पंगवमी कधी आपल्या लक्षांना वीर संकटात असता असा वध करण्याचा प्रयत्न करीत का ?" ते ऐकताच साधकाने आपले शूल मागे घेऊन जपिनीवर टंकृत उबे

माया सरोवरेवर तलवार उपसायला निघाला, परंतु सोबून आपला अनुयायी मकरकेतु त्याच्याकडे त्याने सहेतुक पाहिले. वित्तव्यात जोडेस्वार तेथे आले. त्यांचा नायक घोड्यावरून खाली उतरला. सिद्धसाधक बोडाला रागानेच म्हणाला-

कोण रे तू? आमच्या भांडणात मध्ये बोला-
पला कशासाठी आला आहेस?"

घोडेस्वाराचा मायक त्या प्रस्नाकडे दुर्लक्ष केल्यासारखे दाखवून, पण त्याच बरोबर वनमाणसाला व जलशृंगाला पाहून घोडामा म्याल्यासारखा होऊन म्हणाला-
"मी कोण, कोणाच्या सांगण्यावरून आलो हे यापूर्वी तुम्हाला बडबिताचा उच्चारलेल्या माझ्या शब्दावरून तुम्हाला कळायला हवं होते!"

"तु काय म्हणून आम्हाला बसकी दिलीस, ते मी नाही ऐकले. मी हा पाण्या-
तला पक्षी समीकून पळून जाऊ नये या प्रयत्नात होतो म्हणत प्रस्ना विचारतो

आहे, या घोड्यावर की खोरावर बसून मध्ये बोलायला आलेला तू कोण?"

सिद्धसाधक म्हणाला.

त्या प्रस्नाचे तावडतीव उत्तर न देता घोडेस्वाराचा मायक सिद्धसाधकाकडे जास्त खोल तळरेने पहात म्हणाला-"सोही, तूच होय? तू सिद्धसाधकच नाही का? काही दिवसांपूर्वी हिरण्यपूरला जंगलाच्या पाहरे-
कन्याचे डाकू उडविण्याच्या अपराधाखाली आणखी एका बरोबर तुला महाराजांसमोर आणून उभे केले होते, होय की नाही?"

"मी कोण हे तुला कळले व तू कोण हे काहीसे मला सांगले, पण तुझे नाव माझ कळले नाही." साधक म्हणाला.

"माझे नाव बीरसेन महाराजांच्या दोघां मुलांचे अपहरण झाल्यावर त्यांच्या शोधार्थ तू निघालास तेव्हा तुझ्याबरोबर निघालेला जवपील कोठे आहे?" बीर-
सेनाने विचारले.

"तो जयशील हंसांच्या रथात बसून आकाशात कोठेतरी उडत असेल. बरे तर तू बरा नाजूला हो. घुरासारख्या कुशारक्या मारणाऱ्या या धितच्या पाण्यातल्या पक्याला वारेल्या लावतो आघा." असे म्हणत सिद्ध-
साधकाने आपले शूल सावरले.

"मी येथे रक्तपात होऊ देणार नाही!" असे म्हणत बीरसेनाने आपल्या घोडे-

स्वाराचा पुढे घडून रायाच्या मध्ये उभे रहायला सांगितले.

घोडेस्वार तलवारी वपसून आपल्या जवळ येऊन उभे राहिलेले पाहून सिद्धसाधक त्याच्या मायकाला म्हणाला-"आपल्या चारीनाजूला कित्येक दिवसांपासून सांगला न मिळाल्यामुळे भुकेने कासावीस झालेले नरभक्षक जातीचे लोक आहेत. पाहिजे तर पापणी लबायच्या आत की तुला आणि तुझ्याबरोबर आलेल्या घोडेस्वारांना ठार करून त्यांच्यासमोर टाकू शकेन. परंतु त्यामुळे नरभक्षकांचीच फायदा होईल, इतर कोणाचेही होत नाही."

"कोणाचे हित होईल की अहित याची मला गरज नाही. प्रथम तुम्ही सर्व जवळच कतकाक्ष महाराज स्वतः येऊन उतरले आहेत. तिकडे चला पाहू." बीरसेन म्हणाला.

सिद्धसाधक ते ऐकून डोळे वटारून बीरसेनाकडे पहात म्हणाला-"हा हुकूम आहे की विनंती? मी या पृथ्वीवर एका महाकालाच्या हुकुमाशिवाय इतर कोणाचा हुकूम मानीत नाही."

आपला मादक नवीन आलेल्या माण-
साशी रगाने बोलत आहे हे ओळखून जलवृक्ष राशसाने दगडाची मद्या खांब्यावर ठेवून आणि जोराने एकदा जमिनीवर पदाघात करून हंकार केला, त्या पाठीपाठ

वनमाणूस त्याचा जणू प्रतिध्वनीच काढीत धोरडला. त्या भयंकर प्राण्यांना पाहून व त्याहून जास्त भयंकर त्यांचे जोरडणे ऐकून एका घोडेस्वाराचा घोडा बुजला आणि मागच्या पायांवर उभा राहिला आणि त्याच्या पाठीवरून घोडेस्वार खाली आदळ-
त्यावर दूर पळून गेला.

हे सर्व पाहून बीरसेन स्वतः भयकंपित होऊन सिद्धसाधकाला म्हणाला-"अहो, तुम्ही युद्धा माझ्यासारखेच हिरण्यपूरचे नागरिकच आहात नाही का? तेव्हा तुम्ही भत्ताराजांच्या दर्शनासाठी का येऊ नये?" असे बोधे वाकून नमस्कार करीत बीरसेन साधकाला म्हणाला.

ते ऐकून साधक आर्तदावे फुलून बॅला व म्हणाला-“तसे म्हणतोस होय? ठीक आहे तर! मी महाराजांकडे येतो, बळ तर! या सर्व नरभक्षकांना आणि सरोवरांतील या दोषां दुष्टांना मुद्दा त्यांच्याकडे येऊन गेले पाहिजे.” असे म्हणत त्याने बारी-बाजूला पाहिले, परंतु माया सरोवरेवर किंवा भकरकेतू दोषांपैकी कोणीच दिसले नाहीत. तेव्हा आश्चर्यचकित होऊन म्हणाला-“कोठे गेले हे दोषे? एकदम अदृश्य कसे काय झाले?”

नंतर नरभक्षककडे वळून ते पळून जात आहेत हे मला कां नाही सांगितले? ते जिवंत मिळेपर्यंत तुम्ही दोषे माझे केदी.”

असे विवळ मात्रिकाला सांगून निवृत्तसाधक जलवृत्ताला म्हणाला-“जलवृत्ता! त्यांना एका घोड्यावर घालून छान बांधून आण.”

जलवृत्त घाबरा गेला आणि म्हातऱ्या मात्रिकाला बघून, एक घोडेस्वार घोड्यावरून खाली उतरण्याच्या आधीच त्याला जोराने धक्का देऊन खाली ओढून घोड्याच्या पाठीवर त्या दोघांनाचट्ट बाबळून बांधले.

ते काम संपल्यावर सिद्धसाधक वीरसेनाला म्हणाला-“आतां तू वाट दाखवायला पुढे चर. कनकाक्ष महाराजांच्या दर्शनाला जाऊ या.” असे म्हणत त्याने आपले माहुन वनमाणसाला खुणावले. नरभक्षक पुढाऱ्यांना कैद केल होते म्हणून त्या जातीचे लोक पुढे काय करावे या विचारात असता त्यांना साधक म्हणाला-“अरे माणसांना खाणाऱ्या क्रूर माणसांनी! तुमचे लोक त्या तलावातल्या पक्ष्यांच्या आणि त्याचा चाकर मसरीचे तोंडबाल्माच्या शोभाय गेले आहेत. त्यांना आणल्यावर त्या दोघांच्या अंगाला थोडी जरी जखम लागली तर तुमच्या नायकाला व त्या मात्रिकाला प्रथम मी आपल्या वनमाणसासमोर फाळ करायला ठाकीन आणि नंतर तुमची सर्वांची रानटी स्वापदांसारखी शिकार करीन.” असे

सवाता दटावले.

नरभक्षकांनी आपले तोंडदेखील उघडले नाही. दोन मुक्कामे ते आपल्या नायकाकडे आणि मात्रिकाकडे पहात राहिले. ते दोघे घोड्याच्या पाठीवर तडफडत बोरडत होते. “हे देवा! तू या माणसांना आहार म्हणून पाळून बांधव आणि जायची वेळ आली की रे! आमचे रक्षण कर!”

घोडेस्वारांचा नायक त्यांना तलवार दाखवून गप्प करीत आपल्या सर्व वनयायांना बरोबर घेऊन कनकाक्ष महाराज उतरले होते त्या बाजूला निघाला. त्यांच्या पाठीमागून वनमाणसांच्या खांबावर बसून सिद्धसाधक निघाला.

त्याच वेळी जंगलातल्या आपखी एका भाग्यत हंसरपात बसून जाणाऱ्या जयशीलला व त्याच्या बरोबरच्या इतरांना अकस्मात एका जागी बांध पाठीस लागलेली एक रफी बिरछी. ही स्वतःला बांधविष्ण्यासाठी झुडपाच्या आठ त्याच्या चारीबाजूला धावत पळत होती व मध्येच एखादी खाखाची कांदी आली तर ती घळत वर चढून स्वतःला बांधविता येते का पहात होती.

हंसरपात बसून खालच्या अरण्यात जलपर्वक पहात असलेल्या वैद्यदेव नावाने

ओळखल्या जाणाऱ्या देवसर्मांना सर्वात माफी ते दृष्ट बिसले. क्षणभर ते दृष्ट पाहून तो जवाकच झाला. भयकंपित होऊन त्याने शेजारीच बसलेल्या जयशीलला त्याचा खांबा हालवून ओढून म्हटले-“जयशीला! त्या मुलीला पाहिलस का? तिच्या पाठीस बांध लागला आहे! तीच कांचनमाळा, माया सरोवरेवरच्या नोकरांनी अपहरण करून नेलेली कनकाक्ष महाराजांचा राजकन्या! आतां काय करायचे?”

जयशीलने देवसर्माने दाखविलेल्या बाजूला पाहिले व लगेच उभा राहिला आणि रघू बालविष्ण्याला म्हणाला-“अरे, लगेच रघू खाली उतरव!”

अंगरक्षकाने साही बांकून पाहिले व तेथे उंच झाडांची मर्बा पाहून म्हणाला— "बहो! येथे खाली उतरविणे अव्यक्त आहे हो! आणखी थोडे पुढे जाऊन पाहू या, तिकडे जावझुडप नाही ना त्या उवड्या जागेवर उतरू या."

हे ऐकून जयशील संतापून म्हणाला— "जरे मूर्ख मरणक्षा! तू तिकडे रथ उतरविशील त्याच्या मात राजकन्या याचाष्ठा धक्क्यात सावडणार नाही का? थोडा खालून उडू दे तुझा रथ. मी कोणत्यातरी झाडाच्या फांदीवर उडी टाकून मी तिला बांबविष्याचा प्रचल करतो."

त्या दोघ्या बोट्या खाली ओढल्या. हेस खालच्या बाजूने उडू लागले आणि झाडाच्या शेड्या जवळून जाऊ लागले. जयशीलने चटविशी उडी मारून दोन्ही हातांनी एक फांदी जवळ दिसली ती बरली. परंतु त्याचे वजन पेलणे त्या फांदीला शक्य नव्हते म्हणून तुटली आणि जयशीलबरोबर चाळीस पन्नास फुट खाली जाऊन पडली. ती फांदी जमिनीवर आदळण्यापूर्वीच जयशील फांदी सोडून एक उडी मारून जमिनीवर हातापायला काही अपाय झालेमासिवाय अलगद उतरला.

त्या फांदीच्या आदळण्याच्या आवाजाने काचनमाळाचा पाठलाग करीत असलेला नाव बोवासा वचकला आणि त्याने माने वळून पाहिले. ती संघी मिळताना कांचन-माळा बबळच्या एका झाडाची फांदी हाताला बाली ती घेऊन बर वळू लागली. परंतु बांध तेवढ्यात बाचन माळा व मोठ्याने एक डरकाळी कोडून तिच्याकडे भावला. तो तिचा पदर घेऊन ओढणार इतक्यात जयशील पाठीमागून बावला. परंतु तळवार उपडून बाधाळा मारायला वेळ नाही हे ओळखून त्याने बाबाचे मागचे दोन्ही पाय घेऊन त्याचा दूर फेकून दिले.

मिळाल्यामुळे बाबाबरोबर हलणाऱ्या फांदी-बरोबर भागेपुढे ओके घेतल्यासारखी हलत होती. ती आपली हुतवता व्यक्त करीत म्हणाली— "तुम्ही कोच मला माझीत नाही, तुम्ही मला बापाच्या जवळपासून बाहेर काढलेत! तुमचे किती उपकार मानू?" जयशील तिचे अपूर्व सौंदर्य पाहून आवश्यक चकित झाला. "किती काळ लोटला बापण किती कष्ट सहन करून, जीव धोक्यात घालून येथेवर आलो आणि कसा तऱ्हेने का होईना कनकाचा महा-राजाच्या राजकन्याला बांचवू शकलो. तिचा भाऊ कांचनवर्मा कोठे आहे तर?" त्याच्या डोक्यात विचार चालू होते.

"तू कांचनमाळा आहेस व या देशाच्या राजाची राजकन्या आहेस, हे मला चांगले माहीत आहे. तुझा भाऊ कांचनवर्मा कोठे आहे? हंशरथातून खाली पडून तू स्वतःचा जीव कसा काय वाचवू शकलीस?" जयशीलने उत्सुकतेने तिला विचारले.

जयशील बोलत असता कांचनमाळा झाडाच्या फांदीवरून खाली उतरून आली आणि एका सुंदर तरण्या बाई धूर माण-साला आपलं नाव कसं कसं माहीत झालं याबद्दल आश्चर्य करीत म्हणाली— "काय हो, मी हेस वधातून खाली पडले, परंतु

माझ्या सुदैवाने एका बोट्याच्या शाण्यात पडले म्हणून वाचिले. माझ्याबरोबर रवाना झाल्यासरोबरेवर व त्याचा सारखी याच जवळपास कोठेतरी पडले असावेत व माझ्या-सारखेच जिवंत असावेत. तुम्ही माझा भाऊ कांचनवर्मा याच्या बियरी विचारलेत, तो माया सरोवरातील महालातच आहे."

"मायासरोवरेवरविषवी मला थोडी माहिती आहे. त्याचे दोन सप्रेम व सप्रेम आहेत. त्यांच्याशिवाय बाणखी एका प्रमुख अनुयायाची मला चांगली माहिती आहे. मायासरोवरातून तुझ्या बावालासुद्धा सोडवून आणायचे आहे. तिकडे जायची वाट तुला नक्कीच माहीत

असतार. त्या आधी इकडेच जयलक्ष्म माझा एक मित्र सिद्धसाधक आहे, त्याला भेटले पाहिजे.” जयशील म्हणाला.

कांचनमाळा त्याच्याबरोबर तेथून रेष्याच्या बेतात असता, त्या वेळेपर्यंत जयशीलाने उचलून दूर फेकून दिल्यामुळे कनर मोडली असल्या कारणाने तो बाघ चटदिशी मान बर करून दात काढून एकदा गुरगुरला आणि त्यांच्यावर उडी मारण्याच्या हेतूने उठल्याचा प्रयत्न करू लागला. परंतु उभे राहता न आल्याने पुन्हा खाली पडला.

“किती क्रूर प्राणी असला तरी जलमी घामाळ स्थितीत त्याला वेदना सहन करीत पोहून देणे बरोबर नाही. त्याचे डोळे उडवून या कष्टातून त्याला आर्शांचे मुक्त करतो.” असे म्हणत जयशील तलवार उपसून बाघ होला तिकडे निघाला.

“किती भयंकर बाघ आहे हो! तुम्हाला वायला एका क्षणभराचा उशीर झाला असता तर त्याने मला माखून टाकले

असते.” असे जयशीलच्या बरोबर बाघ होता त्या वाक्याला जाऊ लागली.

तोंपर्यांत जलप्रहावर बसून आडी झुपवा-आडून मायासरोवरेश्वर ने सर्व दृश्य पहात ब त्याचे बोलणे ऐकत होता. गंगारी एका घोड्यावर बसून आलेल्या मकरकेतुकडे बकून म्हणाला-“या जयशीलला कैद करायला हीच उत्तम संधी आहे! कमळ नाळांच्या तोंडीचा फास टाकून त्याला पकड.”

“अहो! हा जयशील शूर व पराक्रमी आहे. त्याच्याशी वैर करणे आपल्या हिताचे नाही.” असे रडक्या आवाजात मकरकेतू म्हणाला.

“मूर्ख, भितरा!” असे म्हणत मायासरोवरेश्वराने स्वतः एक वळकट दोरखंड घेतला व जलप्रहावर थोडा पुढे जाऊन त्याचा फास दोन तीनदा आकाशात गरगर फिरवून जयशीलच्या गळ्यात फेकला.

(कमला)

भिकारी योगी

विक्रमावित्ताने आपला हट्ट सोडला नाही.

तो झाडाखाल मेल, भेट लांबावर काढून घेतले आणि नेहमीप्रमाणे मोन होऊन स्वयानाच्या दिशेने चालू लागला तेव्हा तेनात बंक्षलेला वेताळ त्याला म्हणाला- “राजा! तू आपल्या प्रयत्नात अनेक वेळा जयशस्वी झाला आहेस तरी तू अविभ्रांतपणे अग्रतन चालू ठेवला आहेस याचे मला आदर्यं दाटते. माण्य उदयास आले असता त्याला पाठ दाखवून जंगलात भटकणाऱ्या व्यक्ती काही असतात. त्याचे उदाहरण म्हणून मी तुला धनगुप्त याची बोस्ट सांगतो. अक्ष वेडून एक.” असे सांगून वेताळ गोष्ट संपू लागला.

धनगुप्त हा एका व्यापाऱ्याचा मुलगा होता. त्याला वडिलोपार्जित मोठी इस्टर मिळाली. “एवढी मोठी संपत्ती आणि तिचा उपभोग दोन्हीवर त्याच्या मनाबरी आसकती

वेताळच्या गोष्टी

समसमान होती. परंतु सुख उपभोगायला त्याला फुरसतच मिळत नसे. म्हणून त्याने विचार केला की जुगार खेळावा, म्हणजे घन मिळविता येईल आणि ते उपभोगायला सबड ही मिळेल. तो विचार मनात येताच त्याने जुगार खेळायला सुरुवात केली. जुगारीत त्याला चांगली प्राप्ती होई. म्हणून मोठ-मोठ्या रकमा पणाला लावून तो खेळू लागला आणि एकदा एकाएकी सर्वस्व घालवून बसला आणि भिकारी झाला.

त्यानंतर त्याचे मन विरक्त झाले. त्याला या जगाचाच वीट आला. तो खोल जंगलात जाऊन राहू लागला. हिच पशू त्या आवाज रद्दात, परंतु त्याला त्या गोष्टीची वानवाच

बळगती त्या

दाडी मिशा बाळव्या आणि तो एखाद्या वेड्यासारखा दिसू लागला.

धनगुप्त जंगलात रहात असं तेथून जवळून एक भिल्लांची वस्ती होती. त्या वर्षी पाऊस पडला नाही. म्हणून भिल्लांना आहाराच्या पोटाचं दूरदूर भटकावे लागले. त्यावेळी त्यांना धनगुप्त विसचा कोणतेही कसब अवळ नसता हिच पशूंच्या मध्ये निश्चितपणे त्याला रहात असलेला पाहून भिल्लांना वाटले की हा कोणी तरी घोर योगी असावा. कवमुळे व फळे आणि मध त्याच्या पायासमोर ठेवून त्याच्या पायांवर त्यांनी लोटांबण घातले.

ते पाहून धनगुप्तने त्यांना विचारलं-
“तुम्हाला काय हवे आहे?”

“आपण येऊन आमच्या वस्तीत राहण्याची मेहेरबानी करावी. आम्ही आपली सेवा करू. म्हणजे आमचे माघ उचवास येईल.” निल्ल म्हणाटे.

धनगुप्त काही बोलल्याशिवाय त्याच्या वस्तीत रहायला गेला. त्याने त्या वस्तीत पाऊल टाकले आणि मुसळधार पाऊस पडू लागला. म्हणून धनगुप्ताच्या महिमेवर भिल्लांचा विश्वास वाढला. त्या दिवसापासून भिल्लांच्या जीवनात मोठा बदल घडून आला. भिल्लांना धनगुप्ताच्या पाय-

Restore

127

गुप्ताचा तो मोहमा जई असे वाटले. त्याच सुमारास त्या देशाच्या राजाच्या दूतानी राजाला कळाविले की भिल्लांचा दरबारापणा वाढत असून त्यांच्या दाडी बाबावर पंत आहेत. त्यांचे वेड दाबून टाकण्यासाठी राजाने आपलं सैन्य पाठविलं. परंतु भिल्लांनी योग्याचा आशीर्वाद प्राप्त झाला. असं समजून जिवार उदार होऊन गुड केले आणि यशस्वी आले.

राजाला त्या गोष्टीचे आश्चर्य वाटले. भिल्लांच्यात इतकी शक्ती वाढून आली या गोष्टीचा ओंध लाकण्यासाठी राजाचे हेर त्या प्रोतात गेले. हेरांनी धनगुप्ताच्या चारी बाजूला भिल्ल आनघाते माचत असल्याचे पाहिले.

हेरांकडून ती बातमी कळल्यावर राजाला मुद्दा धनगुप्तात काहीतरी महिमा असल्याची खात्री झाली. त्याने विचार केला असा माणसाच्या हातून भिल्लांचे बरे ग्हायच्या एवजी राज्याचे भलं झाले तर जास्त चांगले आणि त्याने धनगुप्तकडे गुप्तपणे तसा निरोप पाठविला.

धनगुप्ताने विचार केला की भिल्लांच्या वस्तीत आपल्याला इतके सुख मिळत आहे तर राजदरबारात आपल्याला त्याहून जास्त सुख लाभेल. म्हणून भिल्लांचा न कळावता तो एके दिवशी भिल्लांची वस्ती सोपून निघून गेला व राजाच्या महालात आला. राजाने उत्साहाने धनगुप्ताचे स्वागत केले व त्याचा सर्व प्रकारे सत्कार केला.

घनगुप्ताने आपले नाव 'अनुभवानंद स्वामी' सांगितले.

प्रोग्रामिंग असो की. राजा विरक्षेक दिवसांपासून सचिवाताने आजारी होता, परंतु अनुभवानंद स्वामीची राहवाडवात पाऊल टाकल्या घटकेपासून राजाचा अभिवात करी होऊ लागला आणि काही दिवसांनंतर पूर्ण बरा झाला. राजाने वेद्यांच्या जीवघामुळचे त्याचा आजार बरा झाल्याचे सांगून सर्व वेद्यांची फार प्रशंसा केली; परंतु अनुभवानंद स्वामीच्या आगमनाचाच तो परिणाम असल्याचे त्याच्या मनाला वाटत होते.

राजाने स्वाभ्याच्या राहण्यासाठी एक उत्तम व्याख्ये बांधला आणि त्याच्या सर्व मुखसोयींची उत्तम व्यवस्था करून दिली. हळू हळू राजाच्या पाठोपाठ सर्व दरबारी स्वामीजींचे भक्त झाले. तसे स्वामीजी फार कमी बोलत, परंतु ते बोलत त्यातली प्रत्येक गोष्ट खरी ठरे. त्यामुळे स्वामीजींच्या वाणीवर सर्वांचा विश्वास वाढला.

एके दिवशी राजाने स्वामीजींजवळ जाऊन निवेदन केले की राजारच्या राहण्यावर ती स्वारीला मिशणार आहे. त्या पुढात विजयप्राप्ती होई असा आशीर्वाद घ्यावा. ते राजाने राज्य म्हणजे घनगुप्ताची जन्मभूमीच होती. परंतु वाडलाजाने स्वामीजींना "विजयोस्तु!" असा आशीर्वाद द्यावा लागला. तसे घनगुप्ताला आगळे मज्हीर होते की त्याने तसो आशीर्वाद दिला नसतो तरी त्याच्या देसाच्या राजाच्या मुद्रात जो मिळणे शक्य नाही.

घनगुप्ताच्या आशीर्वादप्रमाणे त्याच्या शिष्य राजाला विजयप्राप्ती मिळाली. त्यासाठी मोठा आनंदोत्सव करून स्वामीजींचा मोठो सत्कार करण्याचे राजाने ठरविले. परंतु आश्चर्यात स्वामीजी नसल्याचे राहून त्याला आश्चर्य वाटले व वाटेतही वाटले. ते कोठे गेले असावेत याची कल्पना देखील कोणाच्या मज्हीरी.

जोवित मुलाने चालू होते. त्याच्या मनात पुन्हा जगाचा मोह जागला. जी व्यक्ती जागृत झाली तबोच्च दिशेवर पोचल्याच्या वेतात आहे ती त्याला घात दाखवून पुन्हा मुखोपभोगाकडे वळवेल म्हणावयाची का? किंवा त्याच्या आशीर्वादाचा परिणाम त्याच्या मातृभूमीच्या विरुद्ध झाल्याचे राहून त्याला दुःख झाले? की आपल्या मातृभूमीचा पराभव करण्याच्या ह्यातून आपला सत्कार करून घेणे त्याला आवडले नाही म्हणून तो अदृश्य झाला? या सर्व शंकांचे समाधानकारक उत्तर माहीत असून तु दिवले नाहीस तर तुला परिणाम माहीतच आहे, तुझ्या दोषाची शंभर शकले होऊन तुझ्याच पायावर लोटू लागतील."

विक्रमादित्य म्हणाला—"घनगुप्ताला हे शानले माहीत होते की आपल्या मातृभूमीला त्या मुद्रात जय मिळणे शक्य नाही त्याच्या स्वतःच्या वाणीवर शोडा

जरी विश्वास असता तरी तो राजाच्या विजयी होण्याचा आशीर्वाद न देता त्याच्यात काही महिमा असता तर जुगारीत सर्व घालवून बसून शिकारी झाला नसता. तरी त्याला एका गोष्टीबद्दल वाईट वाटले असावे की आपल्या वाणीचा परिणाम म्हणूनच आपला देश त्याच्या शिष्य राजाच्या स्वाधीन झाला आणि तसे त्या राजाला तरी वाटते आहे. ते श्रेय घ्यायला त्याचे मन तयार होत नसावे. शिवाय त्याला पुढे कधी त्याच्या वाणीत काहीच महिमा नाही हे प्रगट झाले तर त्याचा जीव धोक्यात येण्याची शक्यता आहे. नंतर स्वामी होऊन सत्कार करवून घेण्याचे ते जीवन त्याने स्वतः होऊन स्वीकारलेले नव्हते. या सर्व कारणांमुळे त्याने आपल्या त्या 'स्वामी' जीवनाला तिलांबली दिली."

अशातऱ्हेने राजाने मीन भंग होताना वेताळ शकाबरोबर अदृश्य झाला आणि पुन्हा शाहाला जाऊन लोबकळू लागला. (कल्पित)

चतुर व्यापारी

Master

127

127

तुका गहूरातल्या व्यापाऱ्याच्या घरी बोनस हजार रुपयांची बोरी झाली. तेव्हा तो म्हाणावा लोभी व निष्कलुष होता आणि त्यास इतक्या मोठ्या रकमेची बोरी झाली तेव्हा तो त्या सगळ्या धनकास बसला. त्याने राजकीडं आपले गान्हाण नसे परंतु निव्वंक इतकं तोच गांध सांगला नाही. त्यामुळे तो व्यापारी मानसिक आकाराने आकारी पडला.

धेवरी त्याने देवाची कडणा भाकामला सुरवात केली. गावातल्या शेतकें इतक्यात आता त्याने नवस कोरून देवाला विनवले की देवा, आवाण महिमाच्या पौर्णिमेपर्यंत घाला पावून घेई परंतु मिळाले जेट मी देवाच विवर्ण तुझ्या चरणौ दहा हजार रुपये शर्षण करीत.

दहा देवळात त्याने होच नवस केला म्हणून सर्वे पुढाऱ्यांना चातू लावले की त्या न वेत नाले असले कारण फक्त बीस हजार रुपयांचीच बोरी झाली होती.

त्याने त्याच्या भावाला त्याच्या व्यापाऱ्याने कायकाही केल्याची वस केल्याची व त्याच्या सापरले आणि त्याच्या हुतात सर्वे रुपये देवील सापरले.

त्याने त्याच्या भावाला त्याच्या व्यापाऱ्याने कायकाही केल्याची वस केल्याची व त्याच्या पुजाऱ्यांनी त्याला त्याचे कारण विचारले.

त्याने त्याच्या भावाला त्याच्या व्यापाऱ्याने कायकाही केल्याची वस केल्याची व त्याच्या पुजाऱ्यांनी त्याला त्याचे कारण विचारले.

वेणणीची मजुरी

सिरीपुर नावाच्या गावात एक नावचा

एक शेतकरी होता जो व्यापारी

शेन एकर जमीन नांगरून त्यात पीक

करून त्याच्या कुटुंबाच्या उदरनिर्वाहा

पुरेसे होई. विवाय तो इतरांना पडेल ते

काय करून घेतून देतो परंतु त्याने तुझ

मुद्द कायमसमार हात पकडला नाही.

धर्मचंग बजारी भट्ट नावाचा आंगळी

एक शेतकरी होता जो त्याच्या जवळ

पत्रात एकर जमीन सुपीक जमीन होती

परंतु पिकावर भी प्राप्ती होई तेवढ्यावर

त्याचे समाधान होत नसे. म्हणून तो

सावधानीचा धडा सुडा करी तो गरिबां-

करून चक्रवाट व्याजाने पैसे वसूल करून

त्याचे धर्मचंग करी गरीब लोक जळू

म्हणून पंडीभायाने निंदा करीत.

गावाचा पाटील भट्टचा मित्र होता

त्याच्या मदतीने 'भट्ट' गरीबांवर जास्तच

मुलूम करी सिरीपुरचे गावकरी सर्वे-

नागावड्यांना गरज नव्हताना म्हणून ते मुलूम

होत ते भुकाट्याने म्हणू करीत

त्याचे समाधान नव्हता गरज पडताना

धेतात शिरली व साया पिकाचा नास

साया परंतु पावसाच्या नंतर काय

काम कायदा हाणून त्याने त्या विवर्ण

करून घरीने सय राहण्यात शाहाणपण

मानला

परंतु भट्टने मात्र 'मोराच्या उलट्या

बोंबा', या स्वायाने पाटलाकड तक्रार

केली की धर्मने त्याच्या गुरांना खूप बडवले

व त्यांची हाडे बाहेर बाळी पाटलाचे

भट्टकडून लांच घेऊन धर्मला चावडीवर

बोलाविले, धर्मला पाटलाचे विचारले-

"काय रे धर्म! तू भट्टच्या गुरांना खूप

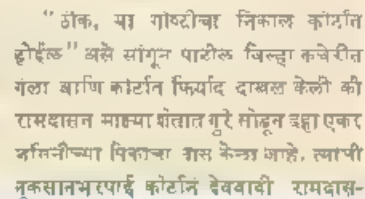
बडविलेस म्हण? तुला त्याविषयी काय

म्हणावयाचे आहे?"

श्री गुराकर

[illegible][illegible]

मां आपला मर ममच्या ज्ञात
सोडली ? कोणी सांगितलं मुमंदा हे सनं ?
झोटी गोष्ट आहे !' रामराम म्हणाला

वर लभस्त आरी काव्यात आला. रामदास त्याची वाटच पहात होता तो धर्मूलाबरोबर वळून ठरल्या वेळी कोर्टात हुजर झाला.

न्यायाधिकाऱ्या रामदासास विचारलें "तुझ्या विरुद्ध किर्याव आहे की तू आपली गुरे गावच्या पाटलाच्या शेतात सोडून त्याचे सर्व पीक नष्ट करविलेस तुला न्यायियी काय म्हणावयाचे आहे?"

'आमण त्याघाघीश आहोत मी खर नेच सांगणार आहे हे खरे आहे की मी आपली गुरे पाटलाच्या शेतात सोडली होती परंतु माझ्या गुरांनी शेतातले फक्त गवत नेवढे खरले. आकी पिकाला तोंड देखील लावले नाही म्हणून कृपा करून पाटलाबद्दल मला बेंगणीची मजुरी देव-विण्याची कृपा करावी.' रामदास म्हणाला

तेव्हा तोंडे हुजर बसलेले सर्व लोक संडघाले जेव्हा लागले न्यायाधिकाऱ्याला राम-दामच्या जवानीत गुढ्यासं असल्याचा संशय आला त्यान विचारल- 'रामदास! बेंग-णीची मजुरी ती कशी करव?'

आमण

न्याय करावा यापूर्वी पाटलाला भट्ट्या दोन एकर जमिनीची अशीच वगणी केल्या न्हल मजूरला पन्नास रुपये देविले आहेत दोन एकरांना श्वास रुपये बेंगणीची मजुरी मिळू शकते तर दहा एकरांची अशीच रक्कम रुपये मजुरी होणे ती विचार करूनच मी आपली गुरे पाटलाच्या शेतात सोडली होती, बेंगणी करायला. म्हणून मझ्या गुरांना न्याययुक्त मजुरी मिळाली पाहिजे मी त्या गुरांचा मालक आहे, ही रक्कम मला देव-विण्याची मेहुरबानी करावी. रामदासन हात जोडून विनंती केली

न्यायाधिकाऱ्या पण मी मागे नटायला वेळ लागला नाही घमच्या वाडी सन गादी कळतयानेच यमुला मंदवडन दोनशे रुपयांवर दड म्हणून जास्त रक्कम देव-विण्यात आली पाटलाला त्या पन्नास रुपये काढून टाकण्यात आले आणि रामदासला पाटील म्हणून नेमण्यात आले

लोभ

एका गावी रामदासी नावाचे एक भट्टी रहित नव्हत त्यांना विदुकीच्या संघात निवडून वेताचीच होत होती म्हणून रामदासी विचार करू लागले की आपल्या विदुकीच्या बळावर वक्षायची रुपये निवडविणे शक्य आहे आणि आपली कोणीही वाढेल

त्याच सुमारास त्या वेताच्या राजाने दड यक करण्याचे ठरविले आणि देशातच्या सर्व दलदली बाह्यणांना निमंत्रणे पाठविली निमंत्रण मिळालेच रामदासी विचार करू लागले की आपले स्वयं चाफार होण्याची चिन्हे विदु नागाली आहेत राजासमोर जावल्या पोहोचल्याचे अर्दशन करून दरवारी विद्वान म्हणून मरवाची जागा घटकावणे शक्य आहे

म्हणून रामदासींनी विदुकी सोडली, दरदोर विकले आणि दामज केव्हा सुक होतो याची संट पाहू लागले गावातल्या लोकांनी पुढच्या एका भेटाला होजावून त्यांच्या करवी आपली जहाज सोडी घर्म कावे करवावला भुरग्यात केली

त्याच सुमारास राजा एकाएकी जावारी पडला आणि दडयज एक वर्षभर लांबणीवर पाडले परिणामी रामदासी धाक गेले तेव्हा त्या दडयजी म्हणून मित्रपुत्री ठाकले नव्हते शेवटी त्यांना दुसरा गांव सोडून विदुकीचा घरा पुन्हा सध करावा लागला

साधूची संगत

वल्लभ हा एक हुशार तरुण युवक होता. वंदना त्याला आपला म्हणत असा कोणी नव्हता. उतर निर्वाहाने साधनही काही नव्हतं त्याला आर्थिक करत मदत करणे लागले. प्रवासी त्याने लक्षात घेतले. लुचकेशिरी कळतच आधुन्य बालवायचे ठरविले.

त्याच सुमारास दिव्यानंद नावाचे एक साधू त्या गावात आले. गावातील वृद्ध-मंडळींनी आणि श्रीमंतांनी साधूच्या उतरण्याची उत्तम व्यवस्था करून दिली. दक्षिणाही घ्यायचा सर्व साधकांच्यांना साधू उपदेशांमधून पाऊन आशीर्वाद देत गावकरी साधूला फळापासून सोन्यापर्यंत वस्तू नेऊन साधूला भेट म्हणून देऊ लागले.

ते पाहून वल्लभने विचार केला, साधूने सर्वसंगपरित्याग केला असता त्याला या सर्व वस्तूंची गरज काय? तेव्हा या वस्तू

आपण पचवू शकलो तर काय हरकत आहे? ना विचार घेताच त्याने त्याच दिवसापासून ना साधूच्या दर्शनाला जाऊ लागला. सर्व परिस्थिती खाल पाहून त्याने आत्मस्थित घेतली. एक दिवस साधूच्या अखंडात गिरून साधूला मिळालेल्या सर्व वस्तू त्याने एका गांगोब्यात बांधून ठेवल्या. साधूची आज्ञा मोडली त्याने वल्लभला पहिले वल्लभने सुरा काढून साधूला धमकावले, परंतु दिव्यानंद हसन वल्लभला म्हणाले-“बंटा, या सर्व वस्तू घेऊन गांगोब्यात काय करणार?”

वल्लभ क्षणभर किर्तकव्यविमूढ स्थितीत बसकला, परंतु लगेच साधूने हाकून म्हणाला-“या सर्व वस्तूंची आपल्या सारख्या साधूला गरजन काय? परंतु मला या मिळाल्या तर मी कंतीन राहू शकनं”

गव्हड पुरेल म्हणतोस? की आणखी काही लागेल.” साधूने विचारले.

वल्लभ क्षणभर होऊन म्हणाला-“आपली आज्ञा ही नेही पाहिजे.”

तु मग तू काही दिवस माझ्याकडूनच तुझ्या मताप्रमाणे तुला येतील व तुझ्या पुढील आधुन्य मालविण्या पुरेशी संपत्ती प्रजेकडून मला मिळेल ती सर्व वस्तू वाऊन घेऊन रहा.” साधूने त्याला समजावून सांगितले.

वल्लभला तो गव्हड पुरेल या दिवसा पासून वल्लभ साधूवरंगवतच राहू लागला. साधू त्या त्या गावी जात त्या त्या गावी वल्लभही जाऊ लागला साधूच्या रप

देणाने जित पांती पिल्ल्यामुळे प्रजा साधूला अनेक वस्तू भेट म्हणून आणून देत एके दिवशी साधू वल्लभला म्हणाले-“मी काही दिवस समाधिस्थ राहणार आहे. माझी समाधी संपेपर्यंत तुच माझ्या जागी प्रजेला उपदेश करण्याचे काम करीत रहा. मी उपदेश करीत आलो ते व एकत आलाय आहेस.” कोणी काही शंका विचारली तर तू आपल्या समजुतीप्रमाणे त्याचे उत्तर देत जा.” असे सांगून साधू समाधिस्थ झाले.

वल्लभ साधूच्या जागी बसून उपदेश देऊ लागला. लोकाला साधूचे निरसन झाले त्याच्या मनात व मनाने वल्लभला एक दिवशी एक श्रद्धा ही वल्लभाच्या दशांताला आला आणि म्हणाले युवा!

मी आयुष्यभर जीव्या कैला, दरोडे कातले आणि कित्येक खून केले. भाऊया पापांचे फळ म्हणूनच मी काय, माझी निरपराध मुल बायका व नातवाईक राजाच्या शिपायाच्या अत्याचारांमुळे परलाका गेल. या सर्वांचे मूळ कारण हे पापी घन आहे. आपण हे स्त्रीकार करून शरणागिजना वाटून टाकावे असे म्हणून त्यात पुष्कळसमय घालण्यासमोर कपले आणि धुप पावला.

काही दिवसांनी एक प्रसिद्ध व्यापारी वल्हमाकडे आला व म्हणाला "बुवा" मी व्यापारात लबाडी करून पुष्कळ पैसे मिळविले परंतु आयुष्यात मला मुख म्हणून मिळत नाही माझी बायको व मुले विविध विविध आकाराने आजारी पडून मरण पावली, तेव्हा माझे हे सर्व धन निरुपयाचा दरम पाव करून मिळविऊन हे धन पाच वर्षांपासून वाटून मला विरगळाली कामाने अस साहीसरी करा.

अशातन्हेने अनेक प्रकारचे लोक वल्हमाकडे येत आणि आपल्या पापाबद्दल परचा-

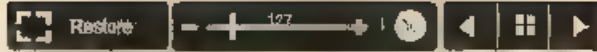
ताप करीत

तोडून त्याच्या दुःखीतरी केले व त्यास मनात काळजा-काळज हीळ लावली आपण जैनीन आयुष्य घालविण्याची स्वतः पद्धाने होतो परंतु त्याच्या मनात आता त्या सर्व मुलांचा वीट वाळा.

त्या तत्पर दिवसानंद समर्थी मृपुण आयावर बाहेर आले त्यांनी वल्हमाच्या चिकित्सेला- 'का' गुण गुणपूर्वक राहिल आयुष्य घालवायला पुरी घन होमेल का?

ते ऐवून वल्हम दिव्यानंदच्या पाया पडून म्हणाला-"बुवा! मला या गुप्ता घनाची गरज नाही या वनामळ मुखपाना होण शक्य नाही कृपा करून माझ्यावर अनुग्रह करा व पुढील आयुष्य आपल्या संगतीत घालवायला संधी द्या."

त्यातून वल्हम दिव्यानंदच्यावरच भक्त्या दिव्यानंदाचा गोदास नाम रंवारत त्याची गद्दी वल्हमान चाल ठेवले भवता कडून मिळणाऱ्या घनाचा उपयोग त्यात प्रज्वा हितासाठीच केला

लांच म्हणजे काय ?

एका राजाच्या राज्यात जसवंत अन्नाच्या लष्करात सैन्यात ३२ व ३२४ दरबारात माकरी म्हणजे वधोदेव दार उघडने अग हाऊ थोड्या भयानाचा वाटले त्यात वृष्ट हुंका बैठल आपल्या मुलीने सगल त्या राजाशी करून दिले. कथळा सासरी बावी

परंतु कनीकाना राजाचे आप्पावर कळल की लिला रचना बालिधाने २३ विजयन आहे लांच होय झल राजा लिला रचनाला भोव झाल्या सगलत व लुप पावले कना परंतु आपण केवळ रानी नेवला लो राजा सासरी भोवला लुपन हाणे

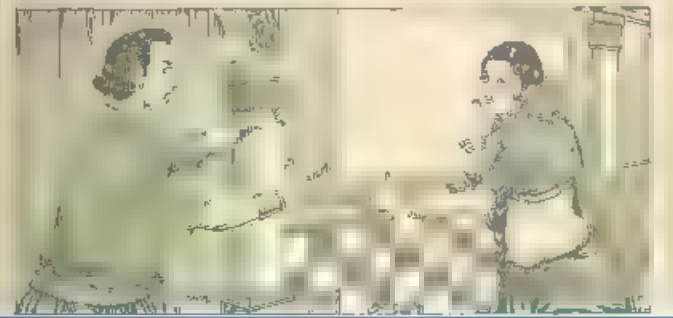
तव्हा जनादेवन बायकोला विचारले मी लांच घेऊ न शकता ना हे माझ्यावरच संसार कराकना लोका आहेत का? कथळा म्हणाली-"आनंदाने करीत."

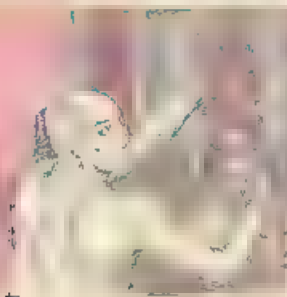
तव्हा जनादेवन म्हणाला- 'तु मला असे कर की व रक्षित घेतत येत वही वेरावर मला वेदायला सोन्याचे तार घेऊन ये

का म जराय पयदा दारा शिग रानेने आणि सगलरचे सर्व भोडी आपली ना माही पुरली का? काणकी सोलाचे मंग कां लागू' राजा आपणार कथळा म्हणाली 'तु मला लोका घेऊन ये' जनादेवन म्हणाले

'मी बाबाचा घरात चोरी कर म्हणता? तुम्हांला वेदवीड घर नाही ना लागले?'

कथळने विचारले-
लांच घण माझ्या मने घेरीत बरणी आहे कारण राजा हा मला पायसळण्या आले पाक्याची लव हो अन्ना लांच घण व ने करण(सासरी) लो हे जनादेवन म्हणाला कथळा निरुतर आले माहरी जयचा 'यचार' निरु मलातून काडून पाकळ

देवाय नमः

शिवरात्रि शास्त्री एका गरीब साधण
 कुटुंबात जन्माला आल्यान गावातल्या
 प्रमुख नागरिकांची मर्जी सहाळून एका
 डांगर्यात बांधलेल्या वेवळ्यात पुढाऱ्याचे काम
 करीत. कित्येक पिढ्यांचे दांडिग्न त्याच्या
 बाट्याला आलल होते. देवदासीला नाक
 मेल ते देवतासमोर चार पैसे ठवात ते
 पेटीतच टाकीत. पेटीचे बूड खोल भुगारात
 होते. शिवरात्रिशास्त्रीत मासिक पगार
 मिळत वेवळ्याचे

शिवगणस्थान्त्रीना या गोष्टीचा राग संई
नी पेटेली दररोज हतकें पैसे पडत आहेत.
आणि त्यांना नाच पगारानंद भाषावाचे
लागत आहे. एके दिवशी साम्नीयुवा
आवश्यक हतोडा वगैरे ह्यापास घडत रकडी
चडून रंग आणि त्यांना फार हुशारीत
सुवारात पेटेली लाकलेल कुलूप उघडले.
पेटेली सोन्याचे भण्डी दागित व भाणी पाहून

शास्त्रीबुढाच्या तोंडाला पाणी सुटले.
त्यांनी डावी भोक्के दागिन काढून घेतल
आणि ते एका गोठड्यात बांधून घेतल
पुन्हा कुलुष सादल तत्पर राहिले
उत्तम धारी आल त्यांनी आपल्या धराच्या
परसात ते दागिन एक बळूत सजून पुरूत
ठवले त्यांचा स्वभाव विसरले होता
म्हणून त्यांनी ज्या जागी ते धन पुरूत
ठवले होते त्याचे वर्णन एका बळूत
लिहून ती बिट्टी देऊन घ्यात शकू या
पिडी लागी बघी करून ठरव दिले

यान्तर दोन दिवस शाकावृत्ती
प्रोपच लागला तुमच्या दिवशी खाणा
परमात कोणी काहीतरी करीत असतात
भास लावा. त्यांनी उठून जाऊन पाहिल
परत तेच कोणी नव्हते.

वाग्भट्टिनुदा भक्ति होऊन क्षमाशा
कहे महात् हात त्याच बेठी कोण तनी

[illegible]

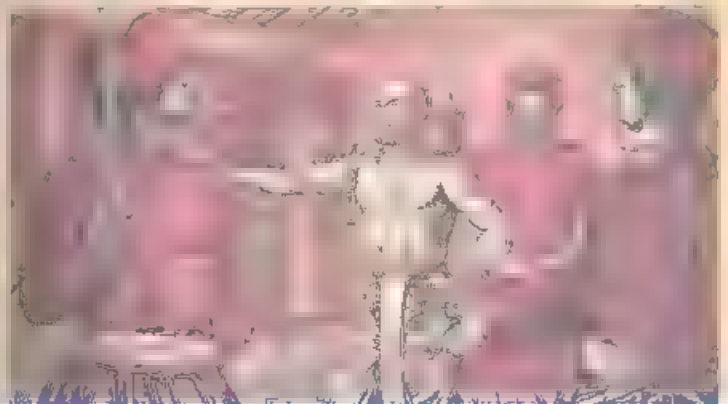
शास्त्रीबाना सांका आली की त्यांनी
पुनः देवेंद्रा साठधावी गोष्ट कोणाला
कहती पर नाही? म्हणून त्यांनी दामिनी
एक दारु या बाजूला येऊन त्याच वेळी
पुनः। चारी बाजूला निपाई मरणा देऊन
रम राहले, शास्त्रीबाना बाटले की
चाराच। पाठलाग करीत निपाई बाळ
अशादे. म्हणून त्यांनी चौर पळून गेला ती
व शास्त्रीची

परन्तु जिमिने देवदूत धन महान् कः पुन
 वार आह्वेस ! आणखी कोण असणार ?
 आमच्या दौळघात घळ फोकन त धेय

आलास बोल खोरलेला मास कोंठ ठेवला
आहेस ?^{११}

त्यानंतर शिपायांनी परसातली सर्व जागा हुडकून पाहिली, त्यांना एका घुडपात जोरीचा माल सापडला, म्हणून भास्त्री-तुकानाच जोर घेवून शिपाई त्यांना पकडून घळस गेले. भास्त्रीकुवांती जी जोरी केली नव्हती त्याबद्दल त्यांना शिक्षा द्यावी

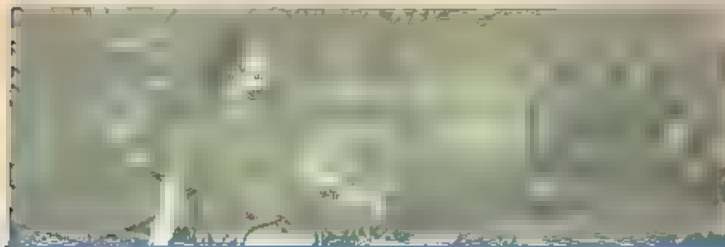
दुःखया दिव्यश्रीं पुष्पां तो चोरः शास्त्री-
मुखाण्या धरी आका त्या चोराचे नाव
अभुदास होते जयत कोणी नरनारा है
त्याला भाहित होने म्हणत तो भोव्या आगेन
धरात शिरका होता परंतु धरात त्याला
काही मिळाने नाही मात्र देवळायात पिडांची
बैठक चांदीची होती, ती त्याने उचलली

तेव्हा त्याला एक चिट्ठी सापडली. त्यात दागिते लपवून ठेवले होते, त्या जागेचे स्थान होते आणि चारलला माल मिळाला नाही तर दुसऱ्याच एक ठेवा मिळाल्याचा आनंद शंभूदासला झाला. चिट्ठीतल्या वर्णनाप्रमाणे परसात जमीन खणल्यावर त्याला दागिन्यांचे मांडोड सापडतं. त्यानं ते आपल्या उपण्यात दाखून घेतलं. बायल भाकती विकत घेतल्या आणि त्या उपण्यात दाखून धर्मशाळेतल्या बहवीत बायला बसली. त्या पहिली एक बैराणी बनल्या होत्या.

शंभूदामन गादी भाकऱ्या खाल्ल्या आणि उरलेल्या तयार उपण्यात दाखून ते मांडोड उद्याजवळ घेऊन होयला. शंभूदासला शोप लहान्यावर बैराग्याने ठरलेल्या भाकऱ्या लहान्याच्या ठरविल त्यानं कसळ घरी ओवण शंभूदासला सुनावले आणि उद्याजवळच मांडोड लावविले. भाकऱ्यांवरून त्याला दागिन्यांचे मांडोड मुद्दा मिळाले.

ना हे

चार होला त्याच माव लहान्या हात ना वंय पाळतल 'नसतण्याच्या श्रुतात असत' त्याला टेकडीवरचे देऊळ चिमळ ना त्या निजैत देवळाकडे निघाला.

लहान्या देवळात गेल्यावर पुन्हा केश बदलू लागला. त्याच मंडीत बसण्यापासून पहिले गुरू देवळाच्या विश्वस्तप्रदेशाचा प्रमुख आणि त्याची लोकशासकरीतरी आला. दर माहिण्यात तो त्याच त्रिवर्णी देवळात घेऊन येतो. उपद्रुम पेटीतल घन काढून दिवाव करीत असे त्यानं पेटीचे कृत्रिम काढून पाहिलं तर त्याला काहीहीही दळणवळण शास्त्राचा मगध आला. नसावावळत त्याच्या लोकशासकरी लहान्याला घरत त्याच्या जवळ देवाच घन सापडले. लोकशासकरी चारलला खप दारविल आणि त्याला वीनवाळकट नाईद झाल.

देवाच घन चारल्याकडून दोस्तता मुक्ता वीस माहिण्या लहान्या आणि दावली देवाच घन जमल्या तसे दसाजवळ धावत झाले.

जिवत बाहुली

एका गरीब माणसाने लहानपणाच मुलाची आई बायली आणि मारीत सादलिते एकदा घाकऱ्या मारीत सादलिते बाहुली केली व मारीत बसिल्यात पडलेली व एव बाहुली बसली. परंतु बायलीला बाहुली केली असे नव्हते. तिने बायली बाहुलीच केल्याची साकली किती आरुती घेतले. तिने या परत दिव सादलिते लहान्यात बायली बसिल्यात. तुला आई बाहुली केली व ती ती लला दंडित परत झाली.

त्यानंतर व ही बायली घाडीत लल झाल आणि धावण्यात निघली एक मुलाचा बायली बाहुलीकडून घाडीत आहारी घडली. व कळवळीत वय घाकऱ्या घडत बायलीला भेटावली. आता बायली मुलाचा आनंद व दंडित बायली आणि लल आनंद व आनंद व आनंद ना हा मुलीला सादलिते फालीत गेली, परत वेळी ती बायली घाकऱ्या बाहुलीला बसली बायलीत झाली. लल बाहुली हवा हवा व, ती व माझा लल बाहुली बाहुली.

स्वरं ते!

रवींद्र नोकरीच्या बोधार्थ राजधानीच्या शहरी निवाला गावात पोचतो काळोस पडू लागला. समोर एका वृद्ध माणसाला पाहून रवींद्रने विचारले—“काय हो! ही राज काढायला कोठे जाया मिळू शकेल का?” त्या वृद्ध माणसाने रवींद्रजवळ त्याच्या बरा-सबधी व विद्याभ्यासासंबधी चवकशी केली व त्याला आपल्याच घरी बोलावून घेऊन गेला. त्याने आपल्यावर दोघे जेवायला बसले. त्यांना धुकं तवण खीने वाढले जेवण झाल्यावर दोघे ओटीवर बोलत बसले तेव्हा तो वृद्ध रवींद्रला म्हणाला—“आपल्याला ज्या मुलीने जेवायला वाढले ती भाभी पुतणी, माझा चाकट्या भावाची मुलगी! तिचे नाव आहे रमा. माझा चाकट। भाऊ दरबारात भोठ्या हुद्द्यावर होता. एकदा दरबारात जात बसता एका बैलाने त्याला शिंग मारले व ती तत्काळ मरण

पावला त्याला मुलगा नाही. म्हणून महा-राधानी असे वचन दिले आहे की माझ्या चाकट्या भावाच्या जावयला दरबारात जाय हुद्द्यावर नोकरी देणाले. यहेन तुला हरकत नसेल तर तू रमाची लग्न करून दे आणि दरबारात नोकरी करे!”

रवींद्र विचार करू लागला, रमा किंवा यला बरीच दिसते आहे तिच्याशी लग्न करून घेतले तर सहजी मोठ्या हुद्द्यावर नोकरी मिळेल. उजाडल्यावर त्याने रमाच्या चुलत्याला आपली समस्या कळविली. त्यानंतर मुहुर्त पगरे पाहून रवींद्र व रमाच यथावेळी लग्न झाले.

लग्न झाल्यानंतर थोड्याच दिवसांनी रवींद्रला रमाच्या स्वभावाची कल्पना आली ती बघेल व घमंडवार होतो तिच्या वाटे की तिच्या मुळीच तिच्या नवऱ्याला भोठ्या हुद्द्यावरची नोकरी

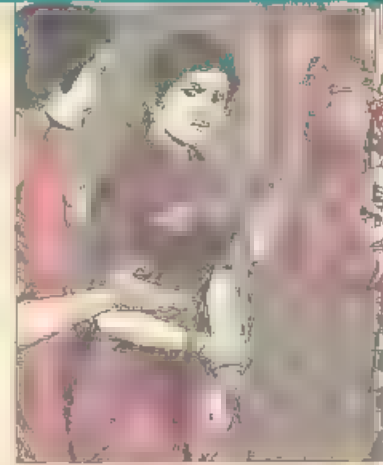
मागणीशी बोलतांना घमेंडीत म्हणे,-
झांनी लग्न केले तसतं तर ही नोकरी
कसा मिळाली प्रसन्नो का?

रवींद्रच्या कानावर त्या गजग पत व त्याला चाईट वाटे. परंतु तो एका शब्दातही वागकोला काही बोलला नाही त्यामुळे रमाचा शींग वाढतच गेला.

रमाचे पुष्कळ नातेवाईक होते ते काही तरी निमित्ताने राजधानीच्या गाभी येत तेव्हा रमाकडेच उतरत. ते आणखी कांठ राहण्याचा विचार करीत तर रमा आपटू नवून त्यांना आपल्या घरीच राहायला मान अगाबाहेर खर्च होई, परंतु रवींद्र ते मजं सहन करीत गेला.

एकदा रमाची आते आपल्या चार मुलांना घेऊन रमाच्या घरी आली ती भंटायला म्हणून आली होती, परंतु तेथंच ठाण माडून राहली ती नवरा बायकोमध्ये कळोण्या मारकत्तारखी भंडण लावून गंमत पाहो! एके दिवशी रवींद्रने रमाला विचारले—
काय ग, तुझ्या आत्याबाईंना स्वतःच अन्नदान नाही वाटत? फिती दिवस झाले राणीसरकार येथेच ठाण माडून बसल्या आहेत?

रमा चिडून म्हणाली—“तुम्ही माझ्या आतेचा असा अपमान केलेला मला नाही

क्षपणार! तुम्हांला आहे कोण पुण्यारा? आहेत भाभी चार नात्याची मंडळी ती तुम्हांला एवढी जड वाटू लागली का? माझ्यामुळेच तर आपला संसार चाळू आहे हे विसरलीत वाटत!”

रवींद्रने तो अपमान गुपचुप सहन केला त्यानंतर दोन दिवसांनी दरबारात जाण्याचे त्याने बंद केले. रमाने नवऱ्याला विचारले—
“तुम्ही कामावर नाही जात?”

रवींद्र म्हणाला “गंभरो असल तर ग कामावर जायचे? पगाराचे पैसे आपल्या या घरातल्या बसण्यात पुरत नाहीत म्हणून घरची प्रपत्ती म्हणून लांच बंड लायलो आणि शेवटी बिंग बाहेर पडले

आणि कामगवहः तमा करणान आल आहे

रमा कणाल आयतन नवसाल अति दाटले ते काळजी चार पत्र दिवसात निरुद्धा जवळ होते ते पैस संपुर्णत आल आनवाडईकड पुष्कळ पैस होते तबत उमर दत्ता का विचारत.

परंतु आन्यावाडीना यांचींच्या नवयाची नावरी गवपाचे बळक हात पैस परत मिळणे अर्था माली हे बाळमून या भावांना म्हणाल्या— बर आहे की या' ज्याका याकी विवा दुरर कामधंद नाहो यान बडाल्या वतावर शकते मागव या' कशी धोडाणा मणूम वेईल तरी का त्याका असत पैस अमे मागन आन्यावाड मुलाता धुकत विपुत गवपा

आतां गवाळा कळक का नावदाम्बुळा गृह असेल तर मगट्यांमगळ असा होतात या दूर आनमळ को वापलाय नक गवपा किती वाकत बालजी हाते? तिला गांड धीन तरयता घाऊण्यासाठीच काच घळत

नाकरी धू

परंतु आन्यावाड गरज पडली तेजांची चोच आन विपुत वली रमा कणाल आपटत रई आयली

रमा रमाचे सावित्र करीत म्हणता— वेड, तु ररणे उर कर पाहू गाझी नाकरी गळली पाते माणसाचा हयभय गळाचा म्हणून मी सर्व नाक रचन हवे नातेदार आन वरी त्यात जिव्हा ठेवाचे कोण हे आनखत परतिल रमा बघकोन परस्पर प्रेमान रात्रत पात्रित वती वगावत नपवत बोलावे नखतान भेड व प्रग एकत्र रात्रकच शक्य नाही नृव्यामळ मय नाकरी मळानी हे वरी अपल तरा तो नाकरी करणयाचे लावकी बाळयान अरली तरच या तो एकत्र तो लायकी माझयान असली पाविल मरुता लायकीना नथ उपयान नाही ल. १ मी मागितल

त्यानवर रमान गालत झाला व दागाचा मसार मुखाचे झाला

परतणारे वर

१ दो भाऊ गावत उदरनिवहाणा काढा भाई भिचवत जवळी हे गावत ह्याजनाभाठी इंजानदाला तिचच वाने दुपारच्या जणाल्या वेळी त्यांनी इरावर भागावेनी पुनचुडी मण्डल्यावांगवा यांच्यावेसी एक यांगी जेडन जवा राहिला उ म्हणाला— बाप हे भल मुद भके न बापा लाई जयल क हं मिळत क

तोना भावांनी बरोबर आनवेला क्षात्राट्याचे दोन मारवेसागळ दाई कल आणि एक वेडा या यांग्याना तिला बाका वांग दोषातो भई अथ वरन खाऊ

घोखान मार अरं झाला तिपुत म म्हणाला— बाळ्या मरण बाका तिकले दोन तर घाल्या जवळ भाईन न घनतगा त आहत मा न नृव्याना एकद दोन पुनही काला ही कही धिगाय अमे इक्षितेत की ते नृव्यान परत मिळते अमे मागून ता हागी नेवून गेला हे वर काय धात्रत हवा दाघांमारी कळता

याला दोघ मिळतगळ्या दिवस दिवस पाठा मार मडज ई देता त्याला कधी पडत कर्त नाही वर ता घनता नावून थंग नथे परंतु कु घडन कर्णल मणवे आन व्हाव अमे नृव्याना व ट एकत्र भाऊ पाहट झाला याभाई बाणा मदन कशी नाही की तो मणता शिळ्या वेन म्हणे गुड नीड वड होवा' पुनही गीत मळी

यालाई धरल्यापमण न वर वर कल बांगल धीमत होव लम बाणि छकटा निरंतरा ह्या आजवरमुळे अंधमाना मितल

गिऱ्याचे राज्य मिळाल्यावर ते वाटून घ्या आणि सुखाने पुढील आयुष्य घालना”

आदित्य व विक्रमला वाटल की वाकटा नसण्यातून मूळचे निघाया नसल्यावर सर्व सोडून स्वस्थ बसला. याच्या हातून जगात काही मोठे कार्य होणेच शक्य नाही म्हणून दोघ मोठे त्यांच्याकडे बुलेंड करून राज्य हस्तगत करून घेण्यासाठी सर्व तैयारीनिशी निघाले आदित्याची नजर विक्रमच्या घनावर होती. सैव्य आपल्या राजाच्या खातर बंड करीत, परंतु त्याला पोसायला बंड आकारून आता अन्याय विचार करून आदित्य विक्रमला म्हणाला ‘अजून जवळचे धन सैन्याला लागवारा दाखवोळा, राजा गंगारामाचे वचन कर राजा मिळाल्या वर अर्थ अर्थ वाटून घेऊ.’

सैव्य बसवायला आदित्याना जं कष्ट करायचे लागले त्यांच्याकडे बुलेंड करून विक्रम म्हणाला— माझ्या ऐशाने पगार, दाह गोळा, रसद वगैरे पुरवून राज्य मिळाल्यावर ते सैव्य तुला कसे होईल व

राज्यात

ऐकून आदित्य सनाप

आणि विक्रमत मोठ्या भावाचा वचन कर्तून सैन्यावर आपला अधिकार करायला केले त्यानंतर त्या सैन्याच्या मदतीने त्याने सेनापतीच्या विरुद्ध मुळ पुकारले व त्याचा सिंहासनावरून काढून स्वतः राजा झाला परंतु सेनापती विरुद्ध बंड करणाऱ्या विक्रमला प्रमुख सरदारांनी आपला राजा मान्य केला नाही त्यांनी त्याचा वर पुढारी आदित्यालाच मानले व त्याच वचन करणाऱ्या विक्रमच्या विरुद्ध वचन निघाण रसद बंड त्या बंडात विक्रमला बंड झाला.

आता मिहसात कोणाला मिळणार हा प्रश्न जमा राहिला प्रज्जतील प्रमुख लोकांनी तिसऱ्या राजकुमाराचा मोध पुत्र केला उदयमानूला भंटून त्यांनी त्याला सिंहासनावर बसण्यास विनविले असासन्हेने उदयमानूला सिंह सत्ताप्राप्ती झाली

योग्य दंड

राज्यात हा गिऱ्याचा नवराचा मित्रक राजा
ज्याने जे पत्नी लावे जेता म्हणता त्याने

आपल्या एकुलत्या एका मुलीचे लग्नमुद्धा केले नाही गंगाराम या घराबाबतीत जे साध नावाचा एक तरुण युवक रहात असे तो राज्याचे खलीफ घराबरी लावून त्यावरच आपले उदरनिर्वाह चालविले असे एकदा गंगारामला भंटून त्याने त्याच्या मुलीला लग्नासाठी घेतली फक्त तीन रुपये खर्चून तीन तार विवेंत आणून दिले तर पुढे दोघ दवागन झाले देवाला साक्षी देऊन परतताना जे राजा जेवून बसला जेवण संपल्यानंतर पण गंगाराम तीन तार भवनच्या हाताने खर्च करण्दास त्याचे लक्षात म्हणून तो लग्नाचा विषय गंगारामास गेला

एकदा एका गंगारामच्या भनडत माझ्याभात लायची इच्छा उत्पन्न झाली

साखरभात करून खायचा म्हणजे खर्च होणार दोन वेळ कांजी पिऊन व एक वेळ भूतदर मांदुळाचा भात खाऊन भागविणाऱ्या ससागला एक वेळ साखरभात करून खायचा म्हणजे सहिन्यामराचा खर्च करवा लागणार म्हणून गंगारामाने मनातली इच्छा तशीच दाखून टाकली परंतु ती किती दबणार? साखरभाताची सारखी भाठवण होऊ लागली पणत साखरभात करायचा म्हणजे बायको व मुक्कीमुद्धा खाणार म्हणून गंगारामाने साखरभाताला लागणारा सर्व तिचा एका टोपलीत लपवून ठेवला त्यावर मोठे गवत हांकून ठेवले आणि उजाड-तात उठून बायकोला म्हणाला—“पहा ग, मी एका जरूरी कामाने बाहेर जातो आहे, संध्याकाळपर्यंत परतणार नाही”

गंगारामच्या बायको एक दिवस का हाईना, जिवाला मोकळपणा मिळणार असा

[illegible][illegible]

प्रमाणित
 प्रमाणित प्रमाणित प्रमाणित प्रमाणित
 प्रमाणित प्रमाणित प्रमाणित प्रमाणित प्रमाणित
 प्रमाणित प्रमाणित प्रमाणित प्रमाणित प्रमाणित
 प्रमाणित प्रमाणित प्रमाणित प्रमाणित प्रमाणित

तित्तु दूतेश बरु पारितो वडावो
पाप भुवन तो ज्ञान दूतलो प्राणि लाव
मानव भान दाइन वक्तु मित्रता प रीत
खातो म तप भोद रिदाम आच त
दूर ककुल प्राणि मित्रन गल

गामासु लक्ष्मणरा स्थितान् गन् दुर्गम्
मरा परतया धगला दारु १०ही हती
धरत व धरत १०ही मयम् कणि गज्जते
विजारा १०ही विजामी पडलली हती
व्याव सरी धा व धाव १०ही धाव
मरा १०ही १०ही १०ही

छात्री बडदीन मगराण घराबुद्ध पडय
नंतर त्यांच्या कुटुंबात का त्यांच्या वाढत्या
मुलांचे लक्ष त्यांना काळजी देऊनच लावत
दिले. मग ते अगदी त्यांच्याच घराबुद्ध
मग शाहीन पाडल्या, तिच्याच अला मुल्ला
त्यांच्या वतीवर अगदी त्यांच्याच

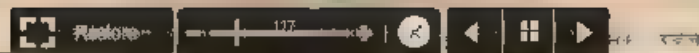

ज्योतिष्यान्त्री
अविध्यनाणौ

[illegible][illegible]

१५३३

[illegible]

सबान पद व राजन दस अमरगुण
 १० अमरगुण न पय न जय न ह न स न क
 श्री कृष्ण अर्षी भय्या १० ११ न क
 गो भगवन् किन् दिव्य भगवन्
 गवन्नी चान्त पद्वत न स न क न पान्त
 क व व व प व व व व व व व व
 श्री कृष्ण अर्षी भयन् कृष्णान्ता न ह न क
 भगवन् न्या भगवन् न्या भगवन्
 न पान्त न पान्त न पान्त न पान्त
 न पान्त न पान्त न पान्त न पान्त
 भगवन् भगवन् भगवन् भगवन्
 भगवन् भगवन् भगवन् भगवन्

या खेपेस स्वस्थी जागची हललीच नाही

प्रश्न : किसे कल अर्थात् अश्वमेध का यज्ञ
ज्यादा महान होता, तो सध्याकाली बरी
एतना प्रशस्त व पवित्र, करीब हीन।
व प्रश्न : किसे तर्जि निःसंशय - पवन काटा
मकल्ला ता व्यभिचारिक अर्थात् अश्वमेध
अर्थात् अश्वमेध का यज्ञ अश्वमेध का यज्ञ
अश्वमेध का यज्ञ अश्वमेध का यज्ञ

म भावतु सर्वथा विनीतायाः प्राज्ञा
आहं अजाना मया

मरिचक विचारधर्मची ही वेळ नाही
 मानव अवस्था विश्वाती घेत आहे तू सर्वा-
 त्तरावर शंत प्रहरी ये ज्योतिषी मृगाला

अतः कृ. एतदा वीफेर नजर फिवावून
पा. ली. साखा स्वयंलपयतापी अथ
गुहते दिसवा म्यातनरी व न्याने विषय
अथ गृहचत रहात गीत म्या गृहलक्षी
जोगा १६क१६न पाङ्गुयाव अमंगुवा
प. तनरी धवा दणापी

अतः घरी पुनर्लोक आणि विचार करू
लागतो या जातिधर्मात बिग वसे साहज
काश्चरचे? याचा मुख्य वाद हे असणजे
एक मायकाचे व एक बाहीर हक दोन घाल
वोन जाता. ते पाहून त्याचा एक मुक्ती
मुक्ती घाल जेवढ्या मुक्त व्हावा ते
तायकलपे वर मागे घेतले आणि दोन
दोनदा वाळवून पडिले. तसे त्याला

आपण आपल्या प्रयत्नात यशस्वी होणार,
या गोष्टीची खात्री करा

त्या दिवशी तिच्या प्रसूती अर्धा
आकल्या मारली बरीच घडून त्या या
विवाहाहे गेल्या गावकरी जमले होते
प्रसूताचं मुल झाली त्याच्या लही आल्या
अस वर झुजुत ते मंदार लिहून ठवले
आर प्रेत या विवाहा सायबुत व फाट्यात
आत राहय राहूत म्हणाले काय हा
काम्या प्रसूत व उत्तर देण्यापूर्वी हे माण
मलेव चाफ पलीकडे गेला वकल दी
अस म्हणत येत । इतका राहणी
आण स्थडिलाच्या मधून आठ व्या गाजूला
हकलले.

करीत होता दुपारच्या वेळी मुद्दा त्या
महाजि. म. म. यात उचलून काढला जाईल
म. म. म. म. म.

थु इरा वंछन भोक्तव्यान् लु इवडा
 विचारल त्महासव अविष्ट विचारयला
 आन अहं न। भला ज्योतिरा वंछाच
 पाहोन तन ज्य निष्ठु सागत नं ज्ञायया
 कवचं हे। कवचो मी पा नगान आन
 या पुत्री परल पात्रनया दौत्र नं ज्ञायला
 एवा तुलींचा आनं मी कवचा नययाच्या
 महान धोलून भूमध्य बापरान वदवित्रा
 तस्व त्या म्हाला स्वराष्ट्राणा दौदरे त्या
 माठी मी पैस तमचीन आहे म्हणन एका
 प्रश्नाचं उत्तर मिळवायला त्महाला अर्ध

१२५ स्वयं श्री श्री महात्मना
 गतिना इत्यादि भाष्येन नाना भाष्यकाराणां
 विज्ञानान्तरं नाना भाष्येन भाष्यकाराणां
 भाष्येन भाष्यकाराणां भाष्येन भाष्यकाराणां
 भाष्येन भाष्यकाराणां भाष्येन भाष्यकाराणां

[illegible]

विश्वामित्र ऋषींचा ती आज्ञा ऐकून
राम धर्मसंकटात पडला कारण भयंती
२. जे हा रामाचा एक शर्मंत राजा होता
राणी राज्यची व्यवस्था सुद्धा तो स्वयं व
माझ्या हानून प्रजातींचा वध टळण असा
शक्य नाही आम्ही दोघे ब्रह्मयुद्ध करणार
रामासूळ प्रजेची तक्षी जास्त हानी होणार
नाही राम तुला वध करायला येत आहे

अगदी बस निरोप ययातीकडे पाठव" रामाने स्मरणाने ही गोष्ट धुमताला सांगितली

घडलली गोष्ट अशी होती काशी राज्यातील प्रजेने राजाकडे आपले गान्हाणे नेले होते की, अंगली हत्ती व इतर रानगी श्वापदे सरहद्दीवरच्या गावात शिरून प्रजेला फार त्रास देत आहेत. म्हणून त्या श्वाप-दांना ठार करण्यासाठी ययाती शिकारीला निघाला. त्याच वेळी विष्णुमित्र ऋषी त्याच बाजूला येत होते. छिन्न करायला निघालेल्या राजाचा रथ वेगात जात होता. म्हणून विष्णुमित्र ऋषी समोरून येत असलेले राजाच्या लक्षात आले नाही व

गोष्टी करू शकला नव्हता आणि शिकारीला नादाम पुढे निघून गेला

तो आपला फार मोठा अपमान आहे, अस निश्चयाने घेतून तो राजाकडे गेला. उतरून मला नमस्कार न करता तो गेला. आपला त्याने जाणून बुजून अपमान केला. तेव्हा या ययातीला त्यावेळचे रानाच्या देवचिन्ही नव्हती घर मी कावाचा श्वापदांचा नाही" अशी स्वतःची प्रतिज्ञा करून मुनी सरळ रामाकडे गेले.

हेराकरवी ही वादणी ययातीला कळली केशवी मोठी चुक झाली, या बद्दल ययाती दुःखी झाले. ययातीकडे काळ लायला ययातीच्या वायव्याने ताव घ्यायला होते त्या ययातीला बद्दलगाद नावाचा एक यक्ष आणि बद्दलगाद नावाची एक यक्षी होती त्या कुटुंबाची गमावर फार भक्ती होती ययातीला पडलल्या त्या चुकीबद्दल दुःख करीत सर्व बसत होते

काही वेळाने ययाती एकदम उठून उभा राहिला व म्हणाला- मी रामाच्या पायावर येत जाऊन क्षमागण घालता आणि निरपराध असल्याचे सांगून त्याच्या अवलंबिने काही काळ राहिले राहिले

ययाती राजा संकट संपविणारा असा व्यक्ती निघण्याच्या नयारीने असतो सारखे

आपला म्हणाला शोधून घ्या! एका-एकी कोवळलेल्या संकटामुळे तुझा विवेक नष्ट झाल्यासारखा दिसतो आहे. एकवचनी एकवाणी असो राम अज तुझा वध करणार हे विशिष्ट समज! विचार करायला तुझ्या-अबळ वेळच कोठे आहे? तू स्मरण नोध आणि अज्ञानादंबाच्या आश्रमात जाऊन निष्ठावान अश्रमदान पाग हनुमान निवा मुल्य आद, या तथेचे आहे

ययातीला नारदाने दिलेला सत्ता पटला. तो ययातीदेवीच्या आज्ञाप्रमाणे वाचला. अज्ञानाची नुकतीच व्यावहारिकता उठली होती तिच्या कानावर आर्तनाव पडला "अजतीमाते! मी तुझ्या पायाजवळ झरझर झालेला आहे माझ रक्षण कर मला अभयदान दे!" आणि त्या पाठपाठ समोर ययाती राजा दिसला त्याचे सर्व अंग मीळीने धरधर कापत होते

"कावा रे! मीती कसली? मी तुला अभयदान देते माझा मुलगा हनुमान आहे तो, त्याची शपथ घेऊन सांगते, तुझ्यावर कोणतेही संकट पणार नाही" या शब्दात अज्ञाने ययातीला अभयदान दिले

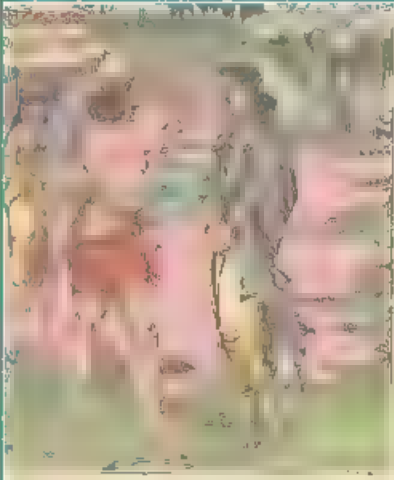
त्याच वेळी हनुमान ययातीला पर्वता-वरून परतला ययातीने आपलेकाना साष्टांग नमस्कार केला आणि म्हणाला-

"माझ नाव ययाती, मी काशीराजा रामावर माझे मक्ती आहे माझ रक्षण तुझ्या शिवाय कोणी करू शकणार नाही" त्याने आपल्या आज्ञाप्रमाणे निवेदन केले

हनुमानाने ययातीला दाखली हात धरून जमे केले व म्हणाला-"राजा! आताच माझी का माझ्या आईने तुला अभयदान दिले! मग म्याचे कारणच काय? आईने दिलेल्या वचनाप्रमाणे मी वेळीच तुला वाचविण्याची प्रतिज्ञा करतो

तेव्हा ययाती म्हणाला-"अरे हनुमान! आता मी काय सांगू? रान निष्कारण धासा वध करायला निघाला आहे रे" असे सांगून ययातीने घडलेले वृत्त सांगितले

हनुमतात सर्व गणपण एकून घनळ अजनीमाता म्हणाली कंबडी माठी चुक जाली? नी नाहीत नव्हते म्हणून जभव-दान दिले " ही विचारत पडली.

तेव्हा हनुमान मातेला म्हणाला-" माई! काळजीत पडण्यासारख काहीच घडले नाही! आत लोकांना मदत करण्यापेक्षा शंष्ट घडे कोणताही नाही. या घवातीला मी जिवंत असेपर्यंत कोणत्याही प्रकारचा त्रास होणार नाही!" घवातीला हनुमानने स्वमुखानं दिलेल्या वचनाची गोष्ट सर्वांस कळली अयोध्येलासुद्धा ही बातमी पोचली. रामाने सुद्धा ती गोष्ट ऐकली. सीतेच्या काना-पर्यंतही ती बातमी पोचली.

शेषां गुरूंना घडत येताला पराहल पक्षाधरा केलिल्ल्या "वगत अम्हली. 'माते जानकी! भिक्षा मागने आहे' पतीची भिक्षा घाल मला!"

"माई! तुम्हा पती हनुमताच्या अक्ष शाला गेला आहे, व सर्व प्रकार निर्भय स्थितीत खुषाल मसल्याचे एकटे आता त्याला कसळही भय नाही, तू निर्दयत रहा तू मुलींना घेऊन येथच माड्याकड रहा." असे सांगून सीतेने त्यांना अंत पूरत भावरपूर्वक बोलावून त्यांच्या राहण्याची उत्तम सोय करून दिली. दोघां मुला वगैरेर सीता गप्पागाप्तीत रंगून गेली आपल्याला तशी गोंड मुल असली तर किती बंद होईल अत सीतेला वाटले. त्या मुलांना पाहून अपत्य असतं असे सीतेला वाटले

रास धनुष्यबाण घेऊन यवनांचा वध करण्यामाठी पायीच निघाला त्याच्या पाठोपाठ त्याचे तिघे भाऊ, मर्त्री व इनर लोक निघाले रामाच्या शिवाय आधाखां कोणाच्याही हातान शस्त्र नसने

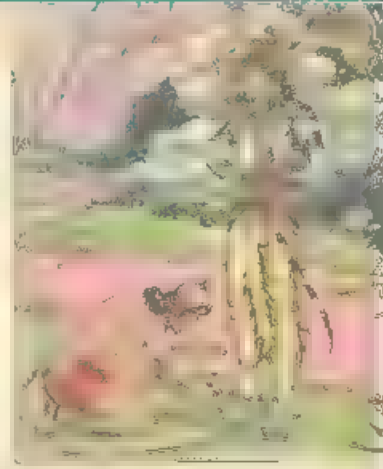
रामाला घेत बसलेला पाहून त्याच्या स्वागतार्थ जे काही कर्तव्य होते ते सर्व हनुमानाने केले त्याच्या वारेवर फुले बंधरली.

राहला व म्हणाला - प्रथम घवातीवर आपला अनग्रह असू खावा! तो निर्दयाची आट निवडाला शिखा करणं आपल्याला आवडत नव्हतं मी त्याच्या वतीने विनवणी करीत आहे मला क्षमा करा

तमाला तर आला म्हणाला मला उपदेश बरव्यालायन तू शाहणा जालास नाही का? असे म्हणत रामाने त्याला लाथ मारली ती लाथ लागलाच हनुमान आनंदान होऊन म्हणाला-" धे घराण आगल्यावर दगडातून बापमुक्त होऊन अहिल्या एक पतिव्रता स्त्री म्हणून प्रसिद्ध झाली त्या पादस्पर्शाने माझा देह सर्वदा धन्य झाला आता माझ्या शरिरात अपूर्व शक्तीचा संचार झाला आहे

आता मात्र राम फारच मनापला म्हणाला-" कायदे भाकडा! माझ्या वंशा-मदीच्या या सर्व गोष्टी सोड जाणं यवानीला माझ्या समोर नम कर गुरूच्या आज्ञेचे मी पालन केल पाहिजे. मी त्यांना ठो इकट आला आहे'

रामा! तुझ्या गुरूंची आज्ञा किती अत्यायपूर्ण आहे ते समजून घेण्यापूर्वीच तू एका भाल्याभानड्या अवताचा वध करायला आला आहेस आईने दिलेल्या वचनाचे पालन करावे म्हणून मी घवातीच्या

रक्षणसाठी उभा आहे तेव्हा प्रथम तू माझा वध कर आणि नंतर घवातीच्या समचाराला जा" असे गंभीरपणे बोलून हनुमान उभा राहिला त्या पाठोपाठ हनुमताचा बहु वाडू लागला आणि त्याच्या देहातून प्रकाशाची किरणे पतरी दिवांना पसरू लागली

ते पाहून राम म्हणाला-"तू इतका मोठा शाला बाहेत का? तू काय एक वानरच तर आहेस असे लक्षा वाटजे होते परंतु माझ्या समोर युद्धाला उभा राहण्या इतका छुर पटागळीसुद्धा तू असतील माची कल्पना मी केली नव्हती." राम हे शब्द हनुमानाची हेळना करीतच म्हणाला होता

"रामा! ती सर्वे तुझ्या चरणांचाच प्रसाद आहे, असे मी आतांच नव्हते का म्हणजे?" हनुमान म्हणाला.

रामाने धनुष्य वारण केले त्याच्यावर बाण बडबिळा. हनुमानाने आपली शेपटी लांब केली आणि ती आपल्या देहाच्या बायी बाजूला गरगर फिरवू लागला. रामाने सोडलेली सर्वे अस्त्रे हनुमानाच्या शेपटीत अडकून धूर पडू लागली. त्या वेळी विश्वामित्र मुनी बुद्धा त्या जागी येऊन पोचले.

रामाच्या प्रत्येक अस्त्रावरून हनुमान आपला देह बाडवीत होता आणि त्याचा देह कल्पवृक्षात बसतच गेला. रामाच्या

वर जा

Restore 127

हनुमानावर बाण सोडायचा लागू लागला. तेव्हा हनुमान वीरासन वाळून बसला व म्हणाला—"रामा! आता तुला बाण सोडणे थोडे फार सोपे जाईलसे वाटते!"

राम ते ऐकून अकस्मात उडू लागू लागला म्हणाला—"भातां हा मी शेवटचा बाण तुझ्या हृदयाच्या नेत्र बळक सोडीत आहे. त्याबरोबर तुझे काम संपेल व माझ ही संपेल." असे म्हणत रामाने एक अर्धशेव्हाकृती बाण काढला.

तेव्हा विश्वामित्र घाबत समोर येऊन रामाला म्हणाले—"रामा! आता तू युद्ध बंद कर आणि प्रसन्न चित्ताने तू हनुमानाला आशीर्वाद द्यावा अशी माझी इच्छा आहे. हे सर्व पाहिल्यावर माझा होता नव्हता तो सर्व अहंकार नष्ट झाला. शिवाय ययातीचा काही शोच नव्हता."

राम भान काली वांकवून म्हणाला—"ताही गुरुवर्य! अजून माझे अस्त्र तर लोकेच आहे. आपल्या आशेचे पालन करतो. मला धांवधु नका!"

रामाने ते अस्त्र धनुष्यावर ठेवले आणि हनुमानाचा नेत्र बळक म्हणाला—"हनुमंता! या बाह्या रामबाणाचा नेत्र तुझ्या हृदयावर जावना आहे. अजूनही तू आपला अहंकार सोडून ययातीला

माझ्या समोर उभा कर आणि रामाचा रास म्हणवून दे!"

हनुमान म्हणाला—"मी तेव्हा होती, एवढा आहे आणि सर्वदाच रामाचा स्वामि-मक्त रास राहिलो आहे! एकाला शरण देऊन नंतर तुला सोडून दिल्याने शूद्र झालेला मी तुझा दास होण्यालायक राहिलो नाही. तुझाच धोरपणा कमी होत आहे. तू लवकर आपला रामबाण सोड, मी तुझ्या बाणाचे हृदयपूर्वक स्वागत करतो." असे म्हणत हनुमानाने दोन्ही हातांनी आपली छाती फाडून अस्त्र धरले.

रामाने बाण सोडला. तो बाण हनु-मंताच्या हृदयाला लागला खरा परंतु त्यात अदृश्य झाला. तेव्हा हनुमंताची छाती दैवीप्यमान दिसू लागली व तिच्यात रामाचे रूप दर्शन आले. सर्व ते दृश्य निव्वेष्टपणे पहात उभे राहिले.

रामाने धनुष्य झाकली ठेवले व म्हणाला—"हनुमंता! तू अभय आहेस! मीच हारलो!"

तेव्हा

छातीवर ठेवलेले हात काढून घेतले. त्या पाठीपाठ छाती धुई होती तशी बंध झाली. हनुमान म्हणाला—"रामा! यात जय कोणाचा व पराभव कोणाचा? तुझे अस्त्र माझ्या हृदयात सर्वदा वास्त करणाऱ्या तुलाच मिळाले. तूच ग्रहण केलेस. ते तुझ्यातच लीन झाले. त्यात माझा असा काहीच पराक्रम किंवा प्रताप नव्हता." असे म्हणत हनुमानाने अद्भुत नमस्कार केला.

विश्रामित मुनी पुढे आले व हनुमानाला जवळ ओढून त्याच्या पाठीवर जावासाकी बसत म्हणाले—"हनुमंता! तू शरणागताचे रक्षण करण्यामध्ये रामासारखाच आहेस. त्याच बरोबर तू प्रतिज्ञेचे पालन करण्यात ही रामासारखाच आहेस. म्हणून तू वीर म्हणून सर्वदा ओळखला जाशील. महादली हनुमान हे तूच सार्थक झाले."

नंतर रामाच्या, सीतेच्या बंदन करून व त्यांचा निरोप घेऊन हनुमान गंधमादन पर्वता-वर गेला व तेथे तपश्चर्या करू लागला.

Restore 117

उपकाराची फेड

मयूरचा पुत्राच यशोवर्म हा सत्पत्या मिलमंडलीबरोबर एकदा शिकारीला जंगलात गेला.

युवराजाला एक सुंदर हरण दिसले. तो प्रेक्षकावरून खाली उतरला आणि हरणाला शारासचा त्याने धनुष्यावर बाण ठेवून नेम घेतला. हरण विस्मृ-तेगाने घाबरे व नितळले. युवराज त्या हरणाचा पाठनाग करीत दूर गेला व आपल्या मिलमंडलीच्या नृत्योभाट घेतला.

तो दगळा हंडा व त्याचा तहान वायली होती. त्याला एक खेच जोडा बहात असलेला दिसला.

Restore - + 127 + x

फोहाराचा म्हणून त्याने राण्यात उढी टाकली. पण पाण्याची ओढ उडकी होती की ती स्वतःला तावक शकवा नाही. ती दमकल्याणुन काशी खडकत वर कोमळपणार इतक्यात एका तरुण मुलीने एक बेल हाकून त्यामा वाचविले.

ती एका साह्याणाची मुलगी होती. वपकाराची फंड म्हणून ती तिना अनेक वस्तू पेट म्हणून देऊ पावला. तिने त्या सर्व पेटांची गरज नसल्याचे सांगून तिच्या पेटांची गरज उडेल तेव्हा नव्वीस असे घागितले.

कितीत वर्षे लोटली. त्या साह्याणाच्या मुलीचे बघुरेच्या एका पुढ्याच्या अग्न जाले. यणांभ राजा जाला.

हणांनी मधुरतेन एका देवालयचा खरह केला. त्या देवळाच्या पुजाऱ्याची त्या साह्याण कन्येचा विवाह जाला होता. पुजाऱ्याबरोबर त्याच्या बायकोला ब मुलीला सुडा हणांनी बटक केली.

पुजाऱ्याची मुलगी फार सुंदर होती. तिच्याशी लग्न करून दिल्यास तिच्या आईवडिलांना सुटका मिळेल असे हणांना येनयनी म्हणाला.

Restore - 127 + X

त्या गोंड्यास पुजाऱ्याने त्याच्या बसक्याने भांगि मनाच्या पुजेने मकार दिला. पुजाऱ्याच्या हाथकावे एका सायनासकरी बसक्यासकडे तिरास पाठोबला की वचत दिवेली अट म्हणून हुशारी घुड कर

वसोडम जमेव ससैन्य आपल्या काही सिदासह हुशारी पारिपत्य करण्यासाठी घालून आला. त्याने हुशारी पूर्ण पराभव केला आणि अगुचे विजय मिळविला.

आपला प्राण एकदा ज्या स्त्रीने मारून घेतला होता तिच्या मदकटून मोठविष्वासात तो गेला अवता तो मृतावरचैव पडलेली होती. राजाला त्याचे फार दुःख आले परंतु तिच्या मृत्युसमयी का होईना, तिच्या मृताचा फेद बाळू अकल्याबहुल त्याच्या यत्नाचे समाधान आले.

गोष्ट मथळा चढाओढ

या गोष्टीला सुंदर मथळा सुचवून रु. २५ मिळवा!

?

एक माणस जुटे शिवारिण्याच्या विचाराने कापड विकत घेतून शिंप्याकडे गेला आणि जेथे शिवारिण्याच्या मागिले. शिंप्याने कापड माग घेऊन पाहिले व म्हणाला— "साहेब, जरीना ते कापड काही पुरेदार."

तो माणस दुपऱ्या शिंप्याकडे गेला तो शिंपी म्हणाला— "हे शरीर पुरेदा, दोन दिवसांत घेऊन घेऊन जा."

दोन दिवसांत तो माणस शिंप्याकडे जेथे सायनासकरी गेला शिंप्याच्या मुत्तया त्याच्याच कापडारिण्याच्या कापडाचा अट घालून घेऊन होता शिंप्याकडे गेले घेतून त्या माणसाने अंशत घालून पाहिला. जेथे बरोबर होता.

त्यानंतर थोड्या दिवसांनी पहिला शिंपी त्याला दिवसा नव्या त्या माणसाने त्या शिंप्याच्या शिंप्याने "काय रे, तु तज कापड पुरेदार नाही म्हणतना होतना ? परंतु तुझ्या शिंप्याने तो तज कापड दिले आणि त्याने त्या कापडात माझा अट शिंप्याने आणि उरलेल्या कापडात अजूनही तुझ्यात दुका एक अट शिंपी घेतला. तुला याविषयी काही म्हणायलाचे आहे का ?"

त्या मुत्तयाचे वच काय होते ? पहिल्या शिंप्याने विचारले.

"मला बघ !" तो माणस म्हणाला.

"मज खरीतर ! माझ्या मुलाचा बारावें वर्षे जाले आहे !" पहिला शिंपी उत्तर देऊन मोकळा झाला.

*

*

*

वरील गोष्टीला उपयुक्त होईल असा एक सुंदर मथळा विचार करून एका फाईवर त्याच्या पत्त्यामधु लिहून "गोष्ट मथळा चढाओढ", "वाचोवा", चढायामा आकांग्र. २ व ३ अकरा रोट. वरपळणी मद्रास ६०००२६ या पत्त्यावर पाठवा.

१०० दिवस १९७८ च्या अखेर गोष्टीकडे पोचले पाहिजे. त्या कार्यावर "गोष्टी चढाओढ पत्रिचा" वेला कामा करे.

चढाओढीचा निकाल मे १९७८ च्या कार्यावर जाहीर करण्यात येईल.

संदर्भारी काढ्यातल्या चढाओढीचा निकाल (मथळा) "सुखी भावना"

नाम : विषय रासदास शामणे, व. न. ५०६, माहोळली शिववाडा, पिंपळगाव, नासिक